

Ekonomik, Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi

TESAM

Araştırma Raporları

MEKSİKA SİYASAL SİSTEMİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

Fatih ÖZTÜRK

Dış Politika-15

Meksika Siyasal Sistemi Üzerine Değerlendirme

Fatih ÖZTÜRK

TESAM

Dış Politika-15

Meksika Siyasal Sistemi Üzerine Değerlendirme

© TESAM (Ekonomik Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi), 2021

Aralık 2021

Her hakkı saklıdır. Bu çalışmanın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre **TESAM** (Ekonomik Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi)'ın önceden iznini almaksızın elektronik, mekanik, fotokopi veya herhangi bir sistemle basılamaz, çoğaltılamaz ve bilgisayar ortamında tutulamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Sayfa Tasarımı: RMG Medya

Kapak Tasarımı: RMG Medya

İletişim

Tel : +90 (216) 461 00 47 | Fax : +90 (224) 252 86 40

Küçükbakkalköy Mah. Kayışdağı Cad. No:111 Bilgi Plaza Ataşehir / İstanbul

Üçevler Mahallesi, Burçak Sokak No:6 Nilüfer/ BURSA

www.tesam.org.tr | tesamyayinlari@gmail.com

Meksika Siyasal Sistemi Üzerine Değerlendirme

Giriş

1824 yılında yapmış olduğu ilk Anayasadan itibaren demokratikleşme yolunda ağır adımlarla ilerleyen Meksika, birçok siyasi devrimin, ayaklanmanın ve gerilimin yaşandığı uzun bir süreç geçirmiştir. Federal, demokratik, laik ve temsili cumhuriyet temellerinde oluşturulan 1917 Anayasası'nın kabul edilmesiyle birlikte özgür ve egemen devletler bir araya gelerek Meksika Birleşik Devletleri'nin siyasi sistemini oluşturmuştur. 20.yy boyunca Latin Amerika'daki diğer devletlerin aksine Meksika, askeri bir darbe yaşamasa da birçok bürokratik, otoriter yönetici elitin etkisiyle anayasal kurumlar enerjisini kaybederek günümüze kadar gelmiştir. Anayasa ve siyasi sistemin, siyasi istikrar açısından başarılı ancak hukukun üstünlüğü, demokrasi ve insan haklarının gelişimine katkısı yönünden zayıf olması ülkede demokrasinin kurumsallaşmasını geciktirmiştir. Bu çalışmada, 20.yy'ın başlarından günümüze Meksika'nın siyasi tarihi ve siyasi sistemi genel hatlarıyla anlatılmakta, sistemin sivil toplum, sendikalar ve toplumsal hareketler üzerindeki yansımalarından bahsedilmektedir. Sonuç kısmında ise siyasi sistemin genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Siyasi Tarih

19.yy'da Latin Amerika'da başlayan bağımsızlık hareketleriyle birlikte İspanya Krallığına karşı bağımsızlığını ilan eden Meksika, 20.yy'ın başlarına kadar bağımsızlıkta büyük payı olan ve merkezîyetçi yapıyı savunan muhafazakâr yönetimler ile onlara karşı çıkan federalizm yanlısı liberaller arasındaki mücadelenin ortasında kalmıştır. Monarşiye, muhafazakarlara ve kiliseye karşı çıkan liberaller laik bir rejimi ülkeye hakim kılmak için mücadele vermiştir. 1845-1848 yılları arasında ABD ile yapılan savaş ve sonrasında ülke topraklarının neredeyse yarısının kaybedilmesi ülke genelinde milliyetçiliğin yükselmesine neden olmuş, iki zıt seçkin kutup arasındaki siyasi gerilim derinleşmiştir.¹

19.yy ortalarından itibaren liberallerin yönetimi ele geçirmesi ve Benito Juarez başkanlığında 1857 Anayasasını kabul etmesiyle birlikte, muhafazakarlar harekete geçmiş, savaş sonrası kaybettikleri prestiji Fransız desteğiyle/işgaliyle telafi etme yoluna gitmiştir. Monarşik bir yapıyı tesis ederek bir süre ülkeye hakim olan muhafazakarlar, muhaliflerin yoğun mücadelesi ve halkın desteğiyle Benito Juarez liderliğindeki liberallere yönetimi yeniden devretmek zorunda kalmıştır.²

Liberallerin zaferiyle birlikte ülke 1910 Meksika devrimine kadar sürecek uzun bir kalkınma ve istikrar dönemine girmiştir. Bu durum özellikle General Porfirio Diaz'ın (1876-1910) başkan olmasıyla birlikte

¹ Yarar, Ayşe, "Meksika Birleşik Devletleri", Dünya Siyasetinde Latin Amerika 2 (Orta Amerika ve Karayipler), Edt. İsmail Ermağan, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 56

² Yarar, Ayşe, a.g.m., s. 57

gerçekleşmiştir. Klasik liberal ilkelerden ziyade, pozitivist düzen ve ilerleme idealinden esinlenen Diaz yönetimi, otuz yıl boyunca ülkeyi modernize etmeye çalışmıştır. Bütçe dengelenmiş, ordu küçültülerek, disipline edilmiştir. Dış borç yeniden görüşülerek, büyük miktarda yabancı yatırım ülkeye çekilmiştir. Siyasi çekişmeler yavaş yavaş ülkeyi modernleştiren diktatörün kontrolüne girmiştir. Bu ve benzeri önlemlerle, gümüş, petrol, sisal, pamuk, şeker ve diğer malların ihracatıyla ülkede tarım ve sanayi gelişmiştir.³

İlerleme hızlı olmasına rağmen, sorunların birikmesi de aynı oranda ilerlemişti. Belki de en büyük sorun toprağın dağılımı ile ilgili olanıydı. Arazi mülkiyetinin dolaşımını engellemenin ulusal kalkınmanın önündeki en büyük engellerden biri olduğu varsayımıyla hareket eden liberaller, yalnızca kilisenin geniş arazilerini hedeflemekle kalmadı, aynı zamanda yerli toplulukların mülkiyetine ve diğer satılması yasak arazilere de karşı çıktı. Bu durum, sayısız suiistimallere yol açtı: yerliler ve diğer birçok köylü, kuşaklar boyunca ellerinde tuttıkları toprakları kaybetti; büyük çiftlikler (hacienda) daha da genişledi; rüşvetçi memurlar, bariz bir şekilde suistimal içeren arazi gasplarını bile yasallaştırdı; özellikle Oaxaca ve Yucatán'ın güney plantasyonlarında çalışan bir çok insan, sözleşmeli işgücüne ve hatta köleliğe indirildi. Diğer bir sosyal sorun ise - o kadar büyük değil ama belki daha da görünür olan - işçilere yapılan baskıydı. Ülkenin hızlı sanayileşmesi işgücünün disipline edilmesini gerektiriyordu ve hükümet bunu empoze etmek için otoriter bir gayret içerisindeydi. Verilen ücretler genellikle istikrarsızdı ve yalnızca şirket mağazalarında geçerli olan özel parayla ödemeler yapılıyordu. Sendikalar ve grevler yasaklanmış, iş günleri uzamış, çalışma koşulları ağırlaşmıştı. Bu durum, anarko-sendikalizmin ve diğer radikal ideolojilerin işçiler arasında yayılması için verimli bir zemin yaratmıştı. İlki 1906'da Sonora'da madenciler tarafından diğerleri ise ertesi yıl Veracruz'daki tekstil işçileri tarafından yapılan grev özellikle ünlenmişti.⁴

Toplumun hemen her düzeyinde, Díaz rejimine karşı bir kızgınlık ortaya çıkmıştı. Seçkin, yerli sermaye sahipleri, yabancı sermayenin bu kadar çok avantaja sahip olmasından dolayı hayal kırıklığına uğramıştı. Benzer şekilde, sanayiciler hükümetin ekonomi politikalarının büyük ölçüde tarımsal ihracatçıları desteklediğini hissettiler. Orta sınıflar, daha fazla ekonomik refahtan faydalanmalarına rağmen, sermayeye ve yüksek

³ Kline, H. F., Wade, C. J., & Wiarda, H. J. (2018). Latin American Politics and Development, s. 326

⁴ Kline, H. F., a.g.e, s. 326

eğitime erişimin sıkı bir şekilde kontrol edilmesinden dolayı kızgındılar. Orta sınıftaki pek çok kişi, görünüşte liberal bir cumhuriyet olan ülkede önemli siyasi pozisyonlardan mahrum bırakılmaya karşı ıktı. Sanatlar ve aydınlar konuşma ve ifade özgürlüğü üzerindeki kısıtlamalardan rahatsız olmaya başlamış, Avrupalı akım ve düşüncelerin üstünlüğünü sorgulamaya başlamıştı. Meksika'nın büyük ölçüde dışa bağımlı hale geldiği uluslararası pazardaki daralmalarla birleşen bu kızgınlıklar, anlamlı bir değişim yaratmak için bir araya gelmişti. Sonuç, 1910 yılında Porfirio Dıaz'ı devirmek için başlayan ve Meksika'nın ağdaş siyasi sisteminin temellerini oluşturana kadar yaklaşık on yıl sürecek olan Meksika Devrimi olmuştu.⁵

Meksika Devrimi lke içinde çatışmaların ve siyasi rekabetin yoğun yaşandığı bir dönemdi. Devrimciler, toprak reformu ve başkanın yeniden seçilmesini engelleyecek düzenleme istiyordu. 1917-1920 yılları arasında başkanlık yapan Venustiano Carranza, devrim sonrası sistemi kurumsallaştırmak ve ülke içerisinde düzeni sağlamak adına Meksika'nın bugünkü Anayasası olan 1917 Anayasası'nı kabul ettirdi. Bu Anayasa ile başkanların yeniden seçilmesi engellendi, düzenli seçim sistemi getirilerek siyasi sistemin temelleri atılmış oldu.⁶

Carranza sonrası başkan olan Alvaro Obregon (1920-1924) ve Plutarco Elias Calles (1924-1928) dönemlerinde ülke içerisindeki iç savaş ve halk arasında kutuplaşma devam etmekteydi. Asker kökenli liderler devrim sonrası kurulan düzeni devam ettirmek istiyordu. Özellikle Calles, kilisenin devlet ve halk üzerindeki etkisini tamamen ortadan kaldırmak üzere 1917 Anayasasının kilise ve din karşıtı yasalarını hayata geçirdi. Buna karşı çıkan Katolikler ayaklandı ve üç yıl süren savaş (Cristero Savaşı, 1926-1929) sonrası Katolik isyan hükümet tarafından bastırıldı.⁷

Calles döneminin diğer önemli gelişmesi Meksika siyasetine damgasını vuracak olan Ulusal Devrimci Partinin (Partido Nacional Revolucionario) kurulması oldu. 1946 yılında Kurumsal Devrimci Parti (PRI) adını alan parti otoriter ve baskın tek parti yönetimi ile 71 yıl boyunca ağdaş Meksika tarihinin şekillenmesinde önemli bir rol oynadı.⁸

⁵ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk. Contemporary Mexican Politics. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2009, s. 34-35

⁶ rmeci, Ozan, "Siyasal Sistemler: Meksika", 19.01.2015, Uluslararası Politika Akademisi, <http://politikaakademisi.org/2015/01/19/siyasal-sistemler-meksika/> (Erişim: 1 Ocak 2021)

⁷ Roskin, Michael G., ağdaş Devlet Sistemleri, Adres Yayınları, Ankara, 2014, s. 604

⁸ rmeci, Ozan, a.g.e

1928 yılında Büyük Şef (Jefe de Maximato) Calles yeniden seçilmeme ilkesine olan bağlılığını göstererek başkanlığı geçici olarak Emilio Portes Gil'e (1928-1930) devretti. Ancak siyasi etkisi Portes Gil dahil olmak üzere ondan sonra başkan olacak Pascual Ortiz Rubin (1930-1932) ve Abelardo L. Rodriguez (1932-1934) üzerinden devam etti. Bu etki artan reform talepleri sonrası General Cardenas'ın başkan olmasıyla sona ermiştir.⁹

Cardenas döneminde kamulaştırılan 44 milyon dönümlük arazi topraksız Meksikalılara dağıtıldı. Ejidal Kredi Bankası aracılığıyla toprak sahibi köylülere kredi sağlandı. Meksika petrolü millileştirildi ve devlet petrol şirketi PEMEX (Petróleos Mexicanos) kuruldu. Aynı şekilde demiryolları da millileştirildi ve Meksika Ulusal Demiryolları (Ferrocarriles Nacionales de México) adını aldı. Cardenas, Ulusal Devrimci Parti'nin devamı niteliğinde olan Meksika Devrim Partisini (Partido de la Revolución Mexicana, PRM) kurdu. Ordu mensuplarını, köylüleri ve işçileri partiye dahil etti. Kendisi de bir general olan Cárdenas, orduyu partiye dahil ederek, olası darbe girişimlerini ve siyasete müdahale planlarını engellemek istedi. Calles'in aksine Cárdenas, başkanlığı kendisinden sonra seçilen halefine bıraktıktan sonra siyasi nüfuzunu kullanmaktan vazgeçti. Bu karar, kendisinden sonraki Meksikalı başkanlar için örnek oldu.¹⁰

1920'lerden 1940'lara kadar Meksika'yı devrimci orduların içinden çıkan eski generaller yönetti. Güçlü Merkezi hükümetler kuran asker cumhurbaşkanlarının çoğu, yeniden seçilmeme (sexenio) ilkesine uyararak tek dönem görev yaptı. Devlet himayesinin yaygın kullanımı, seçim yasalarının ve seçim sahtekarlığının manipülasyonu, hükümet propagandası ve basın üzerindeki kısıtlamalar ile muhalefete gözdağı verme gibi taktikler, Kurumsal Devrimci Parti'nin (Partido Revolucionario Institucional- PRI) devletin her kademesinde uzun yıllar sürecek hakimiyetini pekiştirmesine yardımcı oldu. Başkanlar, PRI üzerindeki kontrolleri sayesinde haleflerini seçme, kanun hükmünde kararname çıkarma ve anayasayı istedikleri gibi değiştirme yetkisi elde etti.¹¹ Düzenli seçimler olsa da sadece PRI'nın seçimleri kazanacağı önceden belliydi. Görev süresini tamamlayan başkanların haleflerini (dedazo*)

⁹ Yarar, Ayşe, a.g.e., s.58

¹⁰ Skidmore, Thomas E, and Peter H. Smith. Modern Latin America. New York: Oxford University Press, 2005, s.273-274

¹¹ Library of Congress, Country Profile: Mexico, July 2008, <https://www.loc.gov/rr/frd/cs/profiles/Mexico.pdf> (Erişim 3 Ocak 2021)

* Dedazo, parmak, parmak izi, parmakla göstermek anlamlarına gelen görevdeki başkanların haleflerini seçebilme becerilerini tanımlamak için kullanılan terim.

belirleyebileceği gayri resmi bir gelenek ortaya çıkmıştı. 1990'lı yıllara kadar bu gelenek her altı yılda bir tekrarlanır olmuştu. Parti içerisinde katı bir ideoloji anlayışı yoktu. Ancak parti içi muhalefetle karşılaştıklarında onları kucaklayarak etkisiz hale getirme becerisi gelişmişti. Bu zellikler her ne kadar demokratik olmasa da 1990'lı yıllara kadar Meksika'nın iki siyasi başarisının temelini oluşturmuştu: Birincisi ordu üzerindeki siyasetin denetimini, ikincisi ise yarım yüzyıldan fazla süren siyasi istikrarı. 1960'lardan 1980'lere kadar Meksika, Güney Amerika'ya hkim olan askeri rejimlerden farklı olarak yumuşak bir otoriter yapı geliştirmişti.¹²

1940 yılında Cardenas'ın önerisiyle vila Camacho devlet başkanı seçildi. Camacho'nun ilk yaptığı iş, toprak reformu konusunda farklı bir yol izlemek olmuştu. 11 milyon dönümlük toprağın ejido'lara değil, doğrudan aile bireylerine dağıtılmasına karar verdi. İşçilere hastaneler ve klinikler aracılığı ile tıbbi bakım sağlayacak Instituto Mexicano de Seguro Social (IMSS)- Meksika Sosyal Güvenlik Enstitüsünü kurdu. Aynı dönemde II. Dünya Savaşının ortaya çıkması vila Camacho'yu zor durumda bıraktı. Her ne kadar kendisini Müttefiklere yakın hissetse de ABD ile geçmişte yaşanan sorunlardan dolayı Japonya, İtalya ve Almanya ile sadece diplomatik ilişkilerini kesti. Mayıs 1942 yılında fikir değiştirip, savaş ilan etmesinin altında yatan sebep ise Alman denizaltılarının Meksika gemilerini batırması olmuştu.¹³

II. Dünya Savaşından sonra Meksika, ABD ile yapılan bir antlaşma ile Amerika'nın güneyine tarım işçileri göndermeye başlamıştı. Aynı bölgeye savaş sırasında da tarım dışı sektörlerde çalışmak için benzer gler yaşanmıştı. Savaş sona erdiğinde yaklaşık 300.000 Meksikalı Amerika'da çalışma tecrübesi edinmiş ve çok iyi gelir elde etmişti. Amerikan tecrübesi, Meksika'nın, sanayileşmeyi yoksulluktan kurtulmanın bir yolu olarak görmesine aracı olmuştu. Bunu gerçekleştirecek kiři ise 1946 yılında seçilen ilk sivil başkan Miguel Alemán* olacaktı. Meksika'nın en çok ihtiyaç duyduğu yol, baraj, iletişim ve liman gibi altyapı projelerini hayata geçirdi. Sulama ve hidroelektrik tesisleri gibi bayındırlık projeleriyle beraber Amerika'dan turist çekmek için otel ve otoban inşaatlarına ağrılık verdi. Turizmin büyük döviz getirileri oldu. Yerli retimi teşvik etmek için ithalata sınırlamalar getirildi. Yerli retim, 1948 ile 1951 arasında yılda ortalama yüzde 9,2'lik büyüme rakamlarına ulaştı. Aynı yıllar arasında tarımsal üretim %10,4'e ulaştı. Meksika ekonomisi önemli bir

¹² Skidmore, a.g.e, s. 273-274

¹³ Skidmore, a.g.e, s. 275

büyüme gerçekleştirmişti.¹⁴

1964 yılında yeni başkan olarak Kurumsal Devrimci Partiyi (PRI) sağa kaydıracağı düşünülen Gustavo Díaz Ordaz seçilmişti. Ordaz, PRI'nin tek partili sistemine yönelik eleştirileri ciddiye almış ve asgari ulusal oyu kazanmaları halinde muhalefet partilerine kongrede temsilci garantisi veren bir anayasa değişikliğini yürürlüğe koymuştu. Tek partili sistemin demokratikleşmesi adına büyük bir adım atan Lopez, sonraki süreçte Ulusal Hareket Partisi (PAN) ile anlaşmazlığa düşmüş, PAN'ın seçim kazandığı iki belediye de seçimleri iptal ederek sert bir tepki vermişti.¹⁵

1960'ların sonunda dışarıdan birçok gözlemciye göre Meksika örnek bir Latin Amerika ülkesiydi. Askeri darbelerden, sol gerilla hareketlerinden ve bölgede yaşanan ekonomik krizlerden başarıyla kaçınmıştı. Yine de Meksikalılar arasında her şeyin iyi olmadığını bilen ve 1940 ile 1960 arasındaki olağanüstü ekonomik büyümeden yeterince nasiplenemeyen orta sınıf ve işçi sınıfı vardı. Savaş sonrası ortaya çıkan refah, genel yoksulluk ve eşitsizlik seviyelerinde iyileşme sağlamıştı. Ancak orta sektörler için yaratılan fırsatlar beklentileri karşılamamıştı.¹⁶

1960'lı yıllarda başlayan öğrenci olayları Ordaz ve Kurumsal Devrimci Parti (PRI) için büyük bir imtihan olmuştu. 1968 Meksika Olimpiyatları öncesinde başlayan öğrenci olayları üniversitelere yayılmıştı. Hükümet, öğrenci protestolarını olimpiyat oyunlarını baltalamaya yönelik bir girişim olarak görmüş, eylemin yapıldığı Tlatelolco bölgesine polis, asker ve paramiliter gruplardan oluşan ordu birliklerini göndermişti. Tarihe ikinci Tlatelolco Katliamı olarak geçen olayda yüzlerce öğrenci ölmüş, binlerce insan yaralanmıştı.¹⁷ Olayın yarattığı siyasi kargaşa ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin artmasına rağmen yine de devrimden 1960'ların sonuna kadar olan süreçte Meksika, siyasi kurumların gözetimi altında, benzeri görülmemiş bir büyüme ve kalkınma gerçekleştirmiş, siyasi istikrar ve ekonomik refah elde etmişti.¹⁸

1970'li yıllardan itibaren Meksika Mucizesi (el milagro mexicano) yavaş

¹⁴ Skidmore, Thomas E, and Peter H. Smith. *Modern Latin America*. New York: Oxford University Press, 2005, s. 275-276

* Miguel Alemán'dan sonra seçilen başkanların hepsi sivil siyasetçiler arasından seçilmiştir.

¹⁵ Skidmore, a.g.e, s. 277-278

¹⁶ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk. a.g.e, s. 83

¹⁷ Skidmore, a.g.e, s. 279

¹⁸ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk. a.g.e, s. 87

yavaş sona ermeye başlamıştı. Ülke siyasetinin tek sahibi konumundaki Kurumsal Devrimci Parti(PRI) ve onun korporatist yaşam sahası gitgide daralıyordu. Refahın ülke içinde eşit dağıtılmaması, bütçenin büyük kısmının özel sektöre ve devlet şirketlerine aktarılması, artan işsizlik ve enflasyon halkın PRI'ya ve siyasetçilere olan güvenini sarsmıştı.¹⁹

Meksikalılar, temel ihtiyaçlarını karşılayamayan veya onlar için anlamlı ekonomik fırsatlar ortaya koyamayan yozlaşmış bir hükümetin hayaleti ile karşı karşıya kaldıklarında, giderek daha şüpheli hale geldiler ve zaman geçtikçe partiyi destekleme olasılıkları azaldı. PRI'nin seçmenler nezdindeki meşruiyetini kaybetmesi de örgüte zarar verdi. Parti her zaman dahili olarak bölünmüş olsa da, örgütün kontrolü için çeşitli gruplar arasındaki rekabet, halk desteğini kaybetme baskısı ortaya çıktıkaça daha da şiddetli hale geldi. Taraflar arasındaki anlaşmazlıklar ve fikir ayrılıkları, suçlamaların ve kirli çamaşırların ortaya dökülmesine yol açtı.²⁰

Kurumsal Devrimci Parti, kendine bir miktar meşruiyet kazandırmak umuduyla bir dizi kurumsal açılım gerçekleştirdi. Özellikle, 1970'lerden 1990'lara kadar, PRI liderleri muhalefet üyelerine taviz olarak üç ana reform önerdi : Birincisi, 1977 yılında yasama meclisinin boyutunu artırmak; ikincisi, 1980'lerde gücü eyalet ve yerel yönetimlere dağıtmak; ve üçüncüsü de 1990'ların başında bağımsız bir seçim otoritesinin oluşturulmasıydı. Bu tavizlerin her biri, Meksika'da demokratikleşmeyi teşvik etmede oldukça etkili oldu. Bu tavizler, muhalefet partilerine, geniş temsil fırsatı ve adayların seçim deneyimi yaşamasına olanak verdi. Eyaletlerin ve belediyelerin gücünün artırılması da demokratikleşme süreci için önemliydi çünkü bu muhalefetin yerel seçimleri kazandığında daha fazla özerkliğe ve daha fazla kaynağa sahip olacağı anlamına geliyordu. Muhalefet için seçim oyun alanını dengelemenin belki de en önemli adımı, 1990'ların başında bağımsız bir seçim otoritesinin oluşturulması ve ardından güçlendirilmesiydi. Federal Seçim Enstitüsü'nün (Instituto Federal Electoral, IFE) kurulmasından önce, tüm seçimleri denetleyen ve tüm seçim anlaşmazlıklarına karar veren, Başkanın sağ kolu olan İçişleri Bakanıydı. Seçimlerin bağımsız denetimi olmadan muhalefetin seçimleri kazanma şansı hiçbir zaman olmadı. Ancak, tarafsız olduğu genel olarak kabul edilen bir dizi bağımsız kurumla birlikte, Meksika'nın erken demokrasisi önemli adımlar atmış oldu. Muhalefet artık bir seçimi kazanmak için hükümetin iyi niyetini ummak zorunda değildi.

¹⁹ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk. a.g.e, s. 94

²⁰ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk. a.g.e, s. 95

Bunun yerine, partiler seçilmenin zorluklarına odaklanabilecek ve seçim sonuçlarının neredeyse kesin olduğunu bilebilecekti. 1980'ler ve 1990'lar boyunca bu reformlar, muhalefetin hükümette genişletilmiş temsil ve güç kazanmasının yolunu açtı ve PRI'nin siyasi hakimiyetini kademeli olarak azalttı.²¹

Meksika'da demokratikleşme, rejimin sadece siyasi bir açılıma izin vermesinden kaynaklanmadı. Hükümetin reformu gerekli görmesi, muhalefet partilerinin, bağımsız toplumsal hareketlerin ve diğer statüko karşıtı eleştirilenlerin uyguladığı baskıdan güçlü bir şekilde etkilendi. Başka bir deyişle toplum, aksi halde statükoyu korumayı tercih edeceği belli olan hükümeti zorlayarak, Meksika'nın demokrasisini yaratmada eşit derecede rol oynamıştı. Kurumsal Devrimci Partiye göre demokrasi hiçbir zaman arzulanan ve hedeflenen bir şey olmadığı için daha açık ve rekabetçi bir siyasi sistem getireceğine inanılan reformların çoğu, aslında PRI hegemonyasını pekiştirmek, daha fazla siyasi rekabet ve temsil görünümü vermek için tasarlanmıştı.²²

Başkanlık süresini tamamlayan Ordaz'dan sonra Tlatelolco Katliamında güvenlik güçlerinden sorumlu içişleri bakanı Luis Echeverría (1970-1976) başkan olarak seçildi. PRI'nin ve kendisinin geçmiş günahlarını affettirmek isteyen Luis Echeverría, önceki yönetimlerin hatalarını ve rejimin eksikliklerini açık bir şekilde vurguladı. 1940 -1970 arası dönemde yaşanan ekonomik kalkınmanın nimetlerinden tek bir kesimin faydalandığını dolayısıyla köylülerin ve işçilerin artan refahtan pay alamadıklarını fark etti. PRI'nin sicilini temizlemek adına yapılacak birtakım reformlarla siyasi hakimiyetini sürdürme niyetindeydi. Bu amaçla, ekonomide ve kongrede bir dizi reformları harekete geçirdi. Seçim barajını yüzde 2.5'ten, 1,5'e düşürerek, baraja takılan partilerin meclise girmesini sağladı. Kırsal kalkınma ve eğitime yönelik kamu harcamalarını arttırdı. Zenginlerden daha fazla vergi almak için vergi kanunlarında düzenleme yaptı. Sanayicilere ve tarımla uğraşan şirketlere vergi indirimleri getirildi. Devlet sübvansiyonları azaltıldı. Fazla araziler tarım işçilerine dağıtıldı. Yabancı sermayenin ülkeye girişi ve yatırım yapması kısıtlandı. Devletin ekonomideki payı ve kontrolü giderek arttırıldı.²³

Yapılan reformların derinlikten yoksun olması, mevcut siyasi sorunları

²¹ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk. a.g.e, s. 95-96

²² Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk. a.g.e, s. 96

²³ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk. a.g.e, s. 97

ortadan kaldıramaması ve zengin kesimin bu politikalara tepki olarak ekonomiden çekilmesi hükümeti zor durumda bıraktı. Dünyada yaşanan petrol krizi, devletin benimsediği sabit kur politikası ve yerli ve yabancı sermayenin yokluğu Echeverria'ya geri adım attırdı. Sabit kur politikasından vazgeçilerek pesonun serbest bırakılması devalüasyonu beraberinde getirdi. 1976 yılında Echeverria başkanlık koltuğunu kendi Maliye Bakanı José López Portillo'ya (1976-1982) bıraktığında Meksika tarihinin en büyük ekonomik krizi ile karşı karşıya kaldı. Echeverria döneminde halkın refah seviyesinde fazla değişen bir şey olmamış hatta daha da kötüye gitmişti.²⁴

López Portillo, Echeverria'nın tam tersi politikalar izleyerek kamu hizmetlerine, kalkınma projelerine ve ücret artışlarına yönelik hükümet harcamalarını önemli ölçüde azaltma sözü verdi. Aynı zamanda dış borcu sınırlandırarak ve enflasyonu kontrol edip pezonun aşırı değerlenmesini önlemek için para arzını sıkılaştırdı. Bu hamleler, uluslararası yatırımcılar, özel bankalar ve Uluslararası Para Fonu gibi kredi verenler de dahil olmak üzere özel sektördeki pek çok kişiyi memnun etti.²⁵

1980 yılında Meksika, mevcut rezervlerinden daha büyük miktarda petrol rezervleri keşfetti. 70 milyar varillik kanıtlanmış rezervlere, 200 milyar varilden fazla potansiyel rezervlere sahip olduğu açıklandı. Ekonomik krizin üstesinden gelmek için petrol gelirlerine güvenen ve kamu harcamalarını artıran Meksika, dünya petrol fiyatlarındaki yaşanan düşüş sonrası önemli miktarda döviz kaybına uğradı. Petrol gelirlerine aşırı bağımlı hale gelen Meksika, yolsuzluk, sermayenin ülkeyi terketmesi ve bankaların kamulaştırılması sonrası 60 milyar dolara yaklaşan bir dış borçla karşı karşıya kaldı.²⁶

Portillo, muhalefetin artan baskısını azaltmak adına çeşitli reformlar uygulamaya koydu. 1977 yılında çıkarılan Federal Siyasi Örgütler ve Seçim Süreçleri Yasası (Ley Federal de Organizaciones Polıticas y Procesos Electorales) ile küçük partilerinin kurulmasını ve seçimlere katılmasını kolaylaştıracak adımlar atıldı. Seçimlere katılıp oyların yüzde 1,5'ini alan veya parti tüzüklerinin bir kopyasını ve 65.000 kişilik üye sayısını belgeleyen partilerin resmi olarak tescil edilmelerine izin verildi. Ayrıca, yeni yasa, oyların en az yüzde 1,5'ini alan ve 300 tek-üyeli bölge koltuklarının altmışından azını kazanan partiler için mecliste 100

²⁴ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk. a.g.e, s. 98

²⁵ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk. a.g.e, s. 98

²⁶ Skidmore, a.g.e, s. 283

temsilci bulundurma garantisi verildi. Birkaç yıl içinde beş yeni parti resmi olarak kuruldu. Ancak reformlar PRI'ya karşı birleşik bir muhalefet yaratmak yerine birçok küçük partinin kurulmasını teşvik etti ve PRI'nın ciddi şekilde tehdit edilme ihtimalini ortadan kaldırdı. Yasanın çıkarılma amacı daha sonra anlaşıldı. Yasa, seçim rekabetini teşvik ediyormuş gibi görünerek aslında muhalefeti zayıflatacak dolayısıyla Meksika siyasi sistemini ve PRI'nın meşruiyetini yeniden canlandıracaktı. Bu tür yenilikler iktidarın konumunda köklü değişiklikler getirmese de muhalefetin rahat nefes alabilmesi adına önemli bir gelişme olmuştu.²⁷

Portillo'dan sonra 1982 seçimlerini, Bütçe ve Planlama Bakanı Miguel de la Madrid kazandı. Harvard Üniversitesinde okuyan ve eski bir teknokrat olan Madrid, göreve başlamadan önce Meksika ekonomisi büyük bir mali krizle sarsılmıştı. Meksika'nın 80 milyar doları aşan dış borcunu ödeyecek tek bir doları bile kalmamıştı. Krizin nedenleri belliydi. Meksika'nın birincil ihracatı olan petrolün fiyatı düşmüş, faiz oranları yükselmiş ve zengin Meksikalılar ülkeden milyarlarca doları yurtdışına transfer etmişti. ABD hükümeti, IMF ve ticari bankalar, Meksika için acil bir kurtarma paketi hazırladı. Meksika, IMF onaylı bir kemer sıkma planını kabul etmek zorunda kaldı. Başkan Madrid, IMF'nin reçetesini itinalı bir şekilde uyguladı ancak bunun bedeli derin bir resesyon oldu. 1985 yılında reel ücretler, 1982 seviyesinin %40 altına indi. Mısır ekmeği gibi temel gıdalardaki devlet desteği sona erdiğinden vatandaşın yaşam standardı daha da kötüleşti. Eylül 1985'te Mexico City'de meydana gelen deprem ve 1985-86 yıllarındaki petrol fiyatlarındaki düşüş ekonomik krizi daha da derinleştirdi.²⁸

De la Madrid ekonomik krizin siyasi baskılarını azaltmak adına çeşitli yaklaşımlar sergiledi. Bu yaklaşımın ilki, yolsuzluğa karşı "ahlaki yenileme" çağrısı yaparak her düzeyde yolsuzluğa karşı sıfır tolerans göstermekti. Ancak yolsuzluğu temizlemek adına hiçbir şey yapılmadı. İkinci olarak adem-i merkezîyetçi politikalar benimseyerek eyaletlerle güç paylaşımı yaptı. Bu durum yerel yönetimler için hayatı zorlaştırırken, belediye seçimlerine nisbi temsil sistemini getirdi. Muhalefetin yerel yönetim konusunda deneyim kazanmasının önü açılmış oldu. Son olarak ise Temsilciler Meclisindeki üye sayısını arttıran 1986 Anayasa değişikliği oldu. Mecliste koltuk sayısının artırılması, muhalefete daha fazla alan açılması anlamına geliyordu. Eyalet ve belediye düzeyinde önemli seçim kazanımları elde eden, ancak ulusal düzeyde büyük engellerle karşılaşan

²⁷ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk. a.g.e, s. 99

²⁸ Skidmore, a.g.e, s. 284

muhalefet için önemli bir gelişmeydi. Yapılan diğeri bir değişiklik ise ulusal oyların yüzde 51'inden azını kazansa bile en yüksek oyu alan partiye Meclis'teki sandalyelerin çoğunluğunu elde etme hakkı verdi.²⁹

1980'lerin sonunda Kurumsal Devrimci Partinin meşruiyetini yitirmesinin belki de en büyük ironisi, partinin kendisinden kaynaklanıyordu. 1970'lerin sonunda ve 1980'lerin başında partiye teknokratların katılmasıyla, PRI'nin ideolojik yönelimi ve liderliği temelden değişmişti. Genç, ABD eğitilmiş iktisatçılar, serbest piyasa politikalarını, sürdürülebilir büyümenin, ekonomiyi istikrara kavuşturmanın ve yeniden yapılandırmanın anahtarı olduğuna inançları tamdı. Ekonomik krizlerin uluslararası hükümetlerin ve kredi veren kurumların baskısı göz önüne alındığında, teknokratların López Portillo ve de la Madrid hükümetlerinde kabinede ve bürokratik pozisyonlarda görev almaları çok normaldi. Teknokratlar, ilgili pozisyonlara geçtikten sonra, sadakatlerini kanıtlamış ancak PRI'nin ideolojisi hakkında geleneksel görüşlere sahip üyeleri bir kenara iterek partiyi kendi fikirlerine göre dizayn ettiler. Tecnicos ve políticos arasındaki çatışma partiye oldukça zarar verdi. De la Madrid, halefini seçme sürecine girdiğinde, eski tarz hiçbir político'nun seçilme şansının olmadığı hemen anlaşıldı. De la Madrid'in tercihi de tecnicos'tan yana oldu ve kendi kabinesinde Bütçe ve Planlama Bakanlığı yapmış olan teknokrat Carlos Salinas de Gortari'yi aday gösterdi.³⁰ Parti içindeki gelenekçi gruptan gelen ve birçok sol partinin desteğini alan Cuauhtémoc Cardenas ise Ulusal Demokratik Cephe (Frente Democrático Nacional, FDN) koalisyonunun aday olarak Salinas'ın karşısında çıktı. Meksika tarihinde ilk defa birden fazla aday başkanlık için yarıştıyordu. Seçimlerin olduğu gece, oy sayımını yapan bilgisayar sisteminin (Snipe) arızalanması ve Salinas'ın öne geçerek %51 oy oranıyla seçimleri kazandığının resmi olarak açıklanması, seçimlere hile karıştırıldığı iddialarına yol açtı. Cardenas ile birlikte Ulusal Hareket Partisi (Partido Acción Nacional, PAN) aday Manuel Clouthier Federal Seçim Komisyonuna başvurarak seçim sonucuna itiraz etti. Ancak, komisyon iddiaları reddederek Salinas'ın başkanlığını onayladı.³¹

Salinas, Meksika'nın yapısal düzenlemelerini tamamlama umuduyla, de la Madrid'in başlattığı "serbestleştirme" stratejisini sürdürdü ve genişletti. Ticaretin önündeki engelleri kaldırmaya devam etti. Devlete ait endüstrilerin özelleştirilmesini teşvik etti, devlete ait telefon şirketini

²⁹ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk. a.g.e, s.102

³⁰ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk. a.g.e, s.104

³¹ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk. a.g.e, s.105

ve bankaları satışa çıkardı. ABD hükümetinin desteğiyle, ülkeden fon çıkışını 1990'ların ortasına kadar yılda 2 milyar dolar azaltmayı vaat eden yeni bir borç yapılandırma anlaşması yaptı. Ayrıca, ülke çapında yerel kalkınmaya yardımcı olmak için "Ulusal Dayanışma Programı" (Programa Nacional de Solidaridad, PRONASOL) oluşturdu. Alınan önlemlerle ulusal ekonomi toparlanma işaretleri gösterdi.³²

Salinas'ın en büyük başarısı 1994 yılında Amerika ve Kanada ile imzalamış olduğu NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması) olmuştur. Bu anlaşma ile Meksika öncelikle sosyal barışını koruyacaktı. NAFTA'nın yatırım çekmesi, istihdamı canlandırması ve her yıl iş piyasasına giren 1 milyon kişiye fırsatlar sunması, toplumsal gerilimi azaltacaktı. İkincisi, NAFTA, Başkan Salinas'a ekonomik reformlarını kurumsallaştırma ve uluslararası bir anlaşmayla bunu kayıt altına alma fırsatı vermişti. Üçüncüsü, Meksika, siyasi rejiminin demokratikleşmesi ve medenileşmesi konusunda uluslararası bir fayda arayışı içindeydi. Demokratikleşme sürecinden geçen Arjantin, Şili, Brezilya ve diğer Latin Amerika ülkeleri ile karşılaştırıldığında, Meksika siyasi inceliğe sahip bir ülke olarak görülüyordu. Son olarak, NAFTA'nın Latin Amerika ve Üçüncü Dünya karşısında Meksika'ya diplomatik avantaj sağlayacağına inanılıyordu. Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri ile ortaklık, Meksika'yı gelişmiş, birinci sınıf endüstriyel demokrasilere entegre edecekti. Sonuç olarak Meksika, gelişmekte olan dünya ile gelişmiş dünya arasında, Güney Amerika halkları için bir temsilci ve bir "köprü" görevi görebilirdi. Siyasi hedefleri ne olursa olsun NAFTA ticareti genişletme konusunda hedefine ulaşmıştı. Meksika ile Amerika Birleşik Devletleri arasında iki yönlü ticaret 1993 yılında 83 milyar dolardan, 1995'te 108 milyar dolara ve 1997 yılında ise 157 milyar dolara yükseldi. Bu zamana kadar Amerika Birleşik Devletleri Meksika'ya Çin, Kore ve Singapur'a yaptığından daha fazla ihracat yapmıştı. Meksika ise Amerika Birleşik Devletleri'nin ikinci en büyük ticaret ortağı (birincisi Kanada) olarak Japonya'yı yerinden etti. Beklentinin aksine, NAFTA Meksika'nın tüm sorunlarına çare olmadı.³³

Muhalefetin ve Meksika halkının gelecekte, 1988 seçimlerindeki gibi benzer bir sahtekârlığa müsamaha göstermeyeceğinin farkında olan Salinas, oyunu dengelemek, halkın öfkesini dindirmek ve PRI'nin egemenliğini korumak için siyasi sisteme de bazı reformlar getirdi. 1990'da Federal Seçim Kurumları ve Süreçleri Yasası (Código Federal

³² Skidmore, a.g.e, s. 286

³³ Skidmore, a.g.e, s. 287-288

de Instituciones y Procesos Electorales, COFIPE) çıkarıldı. Dayanıklı kimlik kartları, iki yeni ve bağımsız seçim kurumu ile yeni bir seçmen kütüğü oluşturuldu. Federal Seçim Kurumu (IFE), Federal Seçim Komisyonu'nun yerini alarak seçimleri düzenlemek ve denetlemekle görevlendirildi. Federal Seçim Mahkemesi (Tribunal Federal Electoral, TRIFE) ise seçim anlaşmazlıklarını karara bağlama yetkisine sahip oldu. Bu kurumlar, seçim sürecini yürütmenin yetki alanından çıkarıp seçim sürecini daha objektif ve şeffaf hale getirmek için tasarlanmıştı. Çıkarılan bu yasa ile Temsilciler Meclisi seçimlerinde tek üyenin olduğu bölgelerde en çok oyu alan partiye, yüzde 35'in üzerinde olmak kaydıyla, meclisteki sandalyelerin çoğunluğu verilecekti. Seçim sonrası siyasi anlaşmazlıkların artan baskısı altında, Salinas, 1993 yılında ikinci kez yeni reformlar başlattı. Bu reformların birkaç özelliği vardı: İlk olarak, Senato'nun sandalye sayısı iki katına çıkarılarak 128 oldu. Her eyalette dört sandalye vardı, ilk üç sandalye en çok oy alan partiye ayrılırken son sandalye ikinci sıradaki partiye ayrıldı. Bu, Senatodaki sandalyelerin en az yüzde 25'ine muhalefetin sahip olmasına izin verdi. Ancak PRI'nin senatodaki üçte ikilik çoğunluğunu tehdit etmeyeceği açıktı. İkinci olarak, 1990 yılında kabul edilen yasada yer alan "Temsilciler Meclisi seçimlerinde tek üyenin olduğu bölgelerde en çok oyu alan partiye, yüzde 35'in üzerinde olmak kaydıyla, meclisteki sandalyelerin çoğunluğu verilecektir" maddesi "hiçbir partinin Temsilciler Meclisi'ndeki sandalyelerin yüzde 60'ından fazlasına sahip olamayacağı" şeklinde değiştirildi. Bu, PRI dahil hiçbir partinin anayasayı tek taraflı olarak değiştirmek için gereken üçte iki çoğunluğa sahip olamayacağı anlamına geliyordu. Üçüncüsü ise Federal Seçim Kurumuna seçim sonuçlarını yasal olarak onaylama görevi verildi. Geçmişte yasama organına ait olan bu görev, seçim sonuçlarının şeffaflığını büyük ölçüde artırdı.³⁴

Salinas'ın gerçekleştirmiş olduğu reformlar ve NAFTA ülkenin hızlı bir şekilde kalkınmasına ve liberalleşmesine yardımcı oldu. Ancak, siyasi reformlar Kurumsal Devrimci Partiyi ve Salinas'ı yıpratırken muhalefet partilerini güçlendirmişti. Bununla birlikte Ulusal Dayanışma Programında ihmal edilen kesimlerin tepkisi, NAFTA'nın yürürlüğe gireceği gün başlayan Zapatista Ayaklanması ile PRI başkan adayı Luis Donaldo Colosio cinayeti ülkeyi ekonomik ve sosyal krizin ortasında bırakmıştı.³⁵

³⁴ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk. a.g.e, s. 107

³⁵ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk. a.g.e, s. 10

Colosio'nun suikaste kurban gitmesi sonrası Salinas, yeni aday olarak Colosio'nun yakın çalışma arkadaşı Ernesto Zedillo Ponce de León'u belirledi. Ağustos 1994 Başkanlık seçimleri Federal Seçim Kurumu'nun kurulması sonrası Meksika tarihindeki en geniş katılımlı, özgür ve adil seçimler olarak tarihe geçti. İlk kez uluslararası gözlemcilerin de katıldığı seçimlerde, Zedillo oyların yarısını alarak başkanlık koltuğuna oturdu. 1994 yılının son günlerinde göreve başlayan Zedillo, Salinas'ın miras bıraktığı ekonomik krize çözüm olarak, aşırı değerlenen pesoyu devalüe etmek zorunda kaldı. Halkın ulusal para biriminde tuttuğu birikimler erirken, borçlar da katlanarak artmıştı.³⁶

1995 yılının başında Clinton yönetimi Meksika'daki ekonomik kriz için, ABD hükümetinin verdiği 20 milyar dolar dâhil olmak üzere toplamda 50 milyar dolarlık çok taraflı bir kurtarma paketi hazırladı. ABD'nin böyle bir paket hazırlamasının nedeni, ABD emeklilik fonlarına, yatırım fonlarına ve diğer kurumsal yatırımcılara büyük zarar verecek olan, 30 milyar dolarlık Meksika hazinesince çıkarılan kısa vadeli tahviller olan tesobono'ların olası temerrüdünün önüne geçmekti. Diğer bir neden ise, ekonomik reformun güvenilirliğini ve NAFTA'nın ayakta kalmasını sağlamaktı.³⁷

Ülkedeki mali kriz aynı zamanda siyasi bir krize de neden oldu. Zedillo yönetiminin ekonomi politikalarını eleştiren eski başkan Salinas, Zedillo ve ekibini Aralık 1994 devalüasyonunu kötü yönetmekle suçladı. Zedillo'nun buna tepkisi, Salinas'ı ABD'ye sürgüne yollamak ve abisini yolsuzluktan dolayı tutuklatmak oldu. Karşılıklı yolsuzluk suçlamaları ve entrikalar, Meksika siyasetinde ciddi ayrılıkları ve darbe iddialarını beraberinde getirdi.³⁸

Başkanlık döneminde Zedillo'nun karşılaştığı bir diğer sorun 1995 yılında yeniden başlayan Zapatista Krizi oldu. 1994 yılında hükümet ve Zapatista arasında yapılan antlaşma sonrası geçici olarak barış sağlanmıştı. Ancak, 1995 yılında siyasi baskılara daha fazla dayanamayan Zedillo'nun, orduya Zapatista'nın işgal ettiği toprakları ele geçirme emri vermesi çatışmaları tekrar başlattı. İçişleri Bakanı Esteban Moctezuma'nın, Zapatista lideri Marcos ile yaptığı görüşmeler sonrası 21 Şubat 1996 tarihinde San Andres Antlaşması imzalandı. Yerlilere ve Zapatistalara anayasal güvenceler

³⁶ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk. a.g.e, s. 107

³⁷ Skidmore, a.g.e, s. 291

³⁸ Skidmore, a.g.e, s. 291

sağlanarak kriz sona erdi.³⁹

Zedillo, Salinas döneminde icra edilen reformlardan hareketle Meksika'nın siyasal anlamda demokratikleşmesi adına bir dizi reformları yürürlüğe koydu. 1996 yılında, Temsilciler Meclisindeki bir partinin aşırı derecede temsil edilmesinin önüne geçecek olan yasayı çıkardı. Senatodaki sandalyelerinin yarısının her seçim sonrası ikinci sıradaki partiye gitmesini sağlayacak düzenlemeler yapıldı. Federal Seçim Kurumu (IFE) meclis üyeleri tarafından yönetilen ve seçim konuları üzerinde tek yetkili, bağımsız bir organ haline getirildi. Siyasi partilerin medyaya ve kamu fonlarına eşit erişim güvencesi verildi.⁴⁰

1990 ile 1996 yılları arasında uygulanan siyasi reformların sonuçları, 1997 yılında yapılan milletvekili seçimlerinde görüldü ve Kurumsal Devrimci Parti (PRI) tarihinde ilk kez Temsilciler Meclisindeki üstünlüğünü kaybetti. 500 koltuktan oluşan mecliste Kurumsal Devrimci Parti (PRI) 238 koltuğu elde ederken, Ulusal Hareket Partisi (PAN) 121 koltuğu, Demokratik Devrim Partisi (PRD) ise 126 koltuğu elde etmişti. Bu sonuç sonrası muhalefet partileri Kurumsal Devrimci Parti'ye karşı birleşmesine neden oldu. Kurumsal Devrimci Parti için acı verici bir gelişme olsa da Meksika'nın demokrasiye geçiş sürecine olumlu katkıları oldu. Yürütmeye ilk kez bir kontrol ve denge sistemi getirdi ve başkanı birçok konuda yasama ile uzlaşmaya zorladı.⁴¹

Zedillo'nun yargıyı güçlendirme çabaları da benzer bir öneme sahipti. 1994 yılında yapılan reformlarla, yargının gücü ve bağımsızlığı artırıldı. Yeni denetim yetkileri verilerek federal düzeyde güç paylaşımı yapıldı. Ernesto Zedillo'nun getirdiği tüm reformlar arasında belki de en önemlisi, başkanın halefini tayin etme geleneğini sonlandırması oldu. Başkan adaylarının seçimi için ön seçimi ve parti içi kurallar getiren Zedillo, başkanın geleneksel gücünü zayıflatarak parti içi demokrasiyi güçlendirdi. Zedillo'nun getirmiş olduğu ön seçim sistemi parti içi demokrasiden ziyade parti içi çatışmaların ve kavgaların sebebi oldu. Adaylar, birbirlerini yolsuzluk ve seçimlerde yapılan sahtekarlıkla suçladı. Tüm yaşanan bu hadiselerin halkın önünde cereyan etmesi Kurumsal Devrimci Partinin güvenilirliğine ve meşruiyetine gölge düşürdü.⁴²

³⁹ Zapatista Kurtuluş Ordusu, (Erişim Tarihi: 7 Ocak 2021)

https://es.wikipedia.org/wiki/Ej%C3%A9rcito_Zapatista_de_Liberaci%C3%B3n_Nacional#1995

⁴⁰ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk. a.g.e, s. 109

⁴¹ Skidmore, a.g.e, s. 292

⁴² Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk. a.g.e, s. 109

Meksika siyasetinde önemli bir dönüm noktası olan, 2000 yılı Başkanlık Seçimleri 71 yıllık Kurumsal Devrimci Partinin ülkedeki hakimiyetine son verdi. Ulusal Hareket Partisinin (PAN) adayı Vicente Fox oyların %42 sini alarak yeni başkan seçildi. Modern Meksika'nın, Geleneksel Meksika'ya (PRI) karşı bir zaferi olarak görülen Fox, halk desteğine rağmen karşısında boyun eğmeyen, inatçı bir meclisle uğraşmak zorunda kalmıştı. Kurumsal Devrimci Parti hem Senato'da hem de Temsilciler Meclisinde çoğunluğu elde etmişti. Fox, vergi reformu, özelleştirme ve Chiapas'taki Zapatista krizinin çözümü için kongre onayı almasının imkânsız olduğunu anlamıştı. PAN'ın halk oyununun yalnızca yüzde 32'sini aldığı ve birçok sandalyeyi kaybettiği 2003 ara seçimlerinden sonra işler daha da kötüye gitti.⁴³ PAN'ın "Frenleri değiştirin" (*el freno al cambio*) sloganına rağmen, seçmenler muhalefeti, özellikle de Demokratik Devrim Partisini (PRD) (2000 yılında 50 olan sandalyesini 2003'te 97'ye çıkardı) destekledi.⁴⁴

Fox döneminde Meksika ekonomisi mali disiplin ve dengeli bütçe sayesinde iyileşme gösterdi. 1999 yılında %16 olan enflasyon oranı 2006 yılına gelindiğinde %4'lere düştü. Fox, başkanlığının ilk yıllarında NAFTA'nın öneminden bahsetmişti. Ancak, ihracatın yaklaşık %90'ının yapıldığı ABD'de yaşanan durgunluk insanların haklı olarak NAFTA'yı sorgulamasına neden oldu. Meksika'nın hem pazar payını hem de işçi istihdamını, Çin'e kaptırması Fox'un yönetiminden hoşnutsuzluğu daha da arttırdı. Meksika'nın son derece karmaşık hale gelen ABD ile olan ilişkisi, Fox'un George Bush'u göçmenlik reformu konusunda ikna etmesiyle başka bir boyuta taşındı. Amerika Birleşik Devletleri'nde yasadışı yerleşikler için çıkarılacak bir af ve uygulanacak büyük ölçekli bir misafir işçi programı, NAFTA'yı Avrupa Birliği çizgisinde derinleştirecek adımlar olacaktı. Ancak 11 Eylül 2001 yılında gerçekleştirilen terörist saldırılar, kapsamlı bir geç reformunu rafa kaldırdı.⁴⁵

Fox yönetiminin başka önemli başarıları da oldu. En önemlileri arasında, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki 'Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasası'na benzer bir yasanın çıkarılmasıydı. Bir diğer yasa 'Federal Şeffaflık ve Kamu Hükümeti Bilgilerine Erişim Yasası' idi. Vatandaşların ilk kez kamuya ait belgelere erişmesine izin verdi ve ulusal düzeyde şeffaflığı ve hesap verebilirliği geliştirdi. 'Ayrımcılığı Önleme ve Ortadan Kaldırma Federal Kanunu' da çıkarılan bir diğer önemli kanundu.

⁴³ Skidmore, a.g.e, s. 293

⁴⁴ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk. a.g.e, s. 114

⁴⁵ Skidmore, a.g.e, s. 294

Mevcut mevzuatı güçlendiren, etnik veya ulusal köken, cinsiyet, yaş, engellilik, sosyal veya ekonomik durum, sağlık, hamilelik, dil, din, fikir, cinsel tercih veya medeni durum temelinde ayrımcılık yapılmasını yasa dışı kılan bir kanundu. Bunlar, Fox döneminde muhalefetin desteğini olarak yürürlüğe konulan kanunlardı.⁴⁶

2003 ara seçimlerinde PAN'ın gösterdiği kötü performans ve Fox'un büyük kampanya vaatlerini yerine getirememesi, PRI ve PRD'nin adayını 2006 Başkanlık seçimlerinde daha güçlü hale getirmişti. PAN adayı Felipe Calderon, PRD adayı Andrés Manuel López Obrador'a karşı yüzde 0,5 farkla 2006 seçimini kazanarak yeni başkan oldu. Seçim sonucu, Calderon'u destekleyen kuzey ve orta batı bölgesi ile López Obrador'u destekleyen güney ve orta doğu arasında Meksika'nın bölündüğünü gösterdi., Serbest piyasayı tercih eden seçmenler ile hükümetin kaynakların dağıtımında daha aktif bir rol oynamasını tercih edenler arasında ülke neredeyse eşit bir şekilde bölünmüştü.⁴⁷

López Obrador, oylamada yaygın usulsüzlükler olduğunu iddia ederek sonuçlara itiraz etti ve oyların tekrar sayılmasını talep etti. Ancak, Obrador'un itirazını reddeden Federal Seçim Mahkemesi, Calderon'un başkanlığını kesinleştirdi. Obrador, Mahkemenin verdiği karara karşı çıkarak, oyların çalındığını ve 1988 seçimlerinde Cuauhtémoc Cárdenas gibi kendisinin de "meşru başkan" olduğunu iddia etti. Taraftarları ile birlikte Meksiko City'de gösteriler düzenledi, sokakları kapattı ve otoyolları ele geçirdi. Obrador, Ulusal Demokratik Kongre (Convención Nacional Democrática, CND) adını verdiği büyük bir miting düzenledi. López Obrador, paralel bir hükümet ve bir gölge kabinenin kurulması çağrısında bulundu. Ayrıca, çeşitli kurumların yolsuzluğa maruz kaldıklarını iddia ederek kaldırılmasını veya reformunu savundu. Kurumların "halk için" çalışmasını, yaşlılara ve diğer savunmasız gruplara yardım etmesini sağlamak adına anayasada değişiklik yapılmasını istedi. Obrador taraftarları, Obrador'u 'meşru başkan' ilan etti. PRD liderleri San Lázaro'daki Temsilciler Meclisi'nde barikat kurup, Calderon'un yemin etmesini engellemekle tehdit ettiler. Tüm bu yaşananlara rağmen Calderon şiddetli toplumsal huzursuzluğun ortasında ve meşruiyeti hakkındaki ciddi sorularla yemin ederek görevine başladı.⁴⁸

Başkanlık kampanyası sırasında, ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınmasına

⁴⁶ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk., 2009, a.g.e, s. 114

⁴⁷ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk., 2009, a.g.e, s. 115

⁴⁸ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk., 2009, a.g.e, s. 116

odaklanacağını dile getiren Calderon emeklilik, vergi, seçim mevzuatı ve yargı ile ilgili çeşitli reformları hayata geçirdi. Yönetimi sırasında Meksika, tarihindeki en düşük enflasyon, rekor bir uluslararası rezerv birikimi ve istikrarlı bir kamu borcuna sahip oldu. Ancak, 2008 küresel ekonomik krizinin bir sonucu olarak Meksika ekonomisi de resesyona girdi, ticari faaliyetler azaldı ve işsizlik arttı. 2007 yılında 1.6 milyon işsiz sayısı 2012 yılına gelindiğinde 2.5 milyona ulaştı.⁴⁹

Calderon'un başkanlık dönemindeki en büyük icraatı uyuşturucu kartelleriyle doğrudan mücadele etmek oldu. Bunun için ulusal güvenlik bütçesini artırdı ve kaçakçılığa bağlı şiddetten etkilenen eyaletlere binlerce federal güç konuşlandırdı. Ancak, sonuçlar başarılı olmaktan oldukça uzaktı. Operasyonlar uyuşturucu kartelleri ve devlet arasındaki şiddeti arttırdı.⁵⁰ Kartelleri parçalamaya yönelik askeri strateji, ülke içindeki uyuşturucu rekabetini tırmandırdı, kaçakçılığın ve çatışmaların yeni yerlere taşınmasını körükleyerek sorunu daha da kötüleştirdi. Ülkenin bazı bölgelerinde kaçakçılara sempati duyan yerel halk, kaçakçıları destekleyen ve hükümeti protesto eden çeşitli gösteriler düzenledi. Hükümetin kamu güvenliğini sağlamada yetersiz kalması üzerine halkın oluşturduğu silahlı milis grupları ortaya çıktı. Calderon'un görevdeki son yılı olan 2012'ye gelindiğinde, polis, askeri personel, hükümet yetkilisi ve sıradan vatandaş olmak üzere altmış binden fazla insan devlet ve kartel arasındaki savaşta hayatını kaybetmişti.⁵¹

2009 yılının Temmuz ayı federal yasama meclisi seçimleri ile ülke çapındaki eyalet ve yerel hükümetlerde Kurumsal Devrimci Partinin yeniden öne geçmesi Calderon'u büyük bir siyasi yenilgiye uğrattı. 2012 seçimlerine kadar olan süreçte Meksika eyaletinin eski valisi olan PRI adayı Enrique Peña Nieto, özellikle öne çıktı. Ulusal kanal Televisa'nın ve PRI'nin önde gelen liderlerinin desteğini alan Peña Nieto, kısa sürede PRI adaylığını garantiledi. PAN ve PRD ise Nieto'nun karşısına güçlü bir aday çıkarma konusunda bölünmüş ve kararsız durumdaydı. PAN adayı Josefina Vázquez Mota ve PRD adayı Andrés Manuel López Obrador'a karşı, Nieto oyların %38'ini alarak başkanlık koltuğuna oturdu.⁵² Oyların %32'sini alan Lopez Obrador ülkedeki 140.000

⁴⁹ Ortega Ortiz, Reynaldo Yunuen, & Somuano Ventura, Ma. Fernanda. (2015). The presidential term of Felipe Calderón Hinojosa. *International Forum*, 55 (1), s. 6

⁵⁰ Ortega Ortiz., a.g.e, s. 5-6

⁵¹ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk. *Contemporary Mexican Politics*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2020, s. 93-94

⁵² Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk., 2020, s. 94

sandık merkezinin yüzde 78'inde seçim usulsüzlükleri olduğunu iddia ederek yeniden sayım talep etti. Obrador ayrıca Kurumsal Devrimci Partinin başkanlık kampanyası sırasında yasal sınırın on iki katı aşan harcama yaptığını, kamuoyu anketlerini, medyayı manipüle ettiğini ve partinin Peña Nieto lehine oy satın aldığını iddia etti. Seçim sonrası Peña Nieto'ya yönelik en sert muhalefet “#YoSoy132” olarak bilinen öğrenci hareketinden geldi. #YoSoy132 hareketi Mayıs 2012'de Mexico City'deki Iberoamerican Üniversitesini ziyaret eden başkan Enrique Peña Nieto ile öğrenciler arasındaki bir tartışmadan çıkmıştı. Tartışma sonrası bir grup öğrenci, 2006 yılında San Salvador Atenco'daki sivil gösterilerde dönemin Meksika valisi Peña'nın eyalet polisine verdiği güç kullanma emri ile ilgili bir soru sormuştu. Bu olaylarda iki ölü, çok sayıda cinsel istismar ve insan hakları ihlalleri yaşanmış, bir dizi yerel ve uluslararası soruşturma açılmıştı. Peña Nieto'nun, “Meksika devletinin bu tür durumlarda kamu gücünü kullanma hakkına sahip olduğu” cevabı öğrencileri ikna etmemiş, Nieto'yu kampüsten çıkaran öğrenciler onun itibarını sarsmak için oldukça etkili bir sosyal medya kampanyası başlatmıştı. 12 eyalette gerçekleştirdikleri protestolarla öğrenciler sadece Peña Nieto'yu ve onun geçmişteki eylemlerini değil, PRI adayı ve başkan olarak zengin elitleri ve onların şirket çıkarlarını savunmasını, ülkenin önde gelen televizyon kanalı Televisa'yı ve siyasi sürecin demokratik olmayan doğasını da sorgulamışlardı.⁵³

Aralık 2012'de başkanlık koltuğuna oturan Nieto, aynı sene içerisinde gerçekleştirilen federal seçimlerde kongre üstünlüğünü sağlayamadı. Parti programını hayata geçirebilmesi için muhalefet partilerini de ikna etmesi gerekecekti. Göreve başladıktan sonra, yönetimde çoğulculuk ve çok taraflı işbirliği anlayışının bir sonucu olarak üç büyük parti (PAN-PRD-PRI) 2 Aralık'ta Meksika Paktını (*Pacto por México*) imzaladı.⁵⁴ Pakt, demokratikleşmeyi derinleştirecek üç ana eksen üzerinde durmaktaydı. Birincisi, Meksika Devletinin güçlendirilmesi, ikincisi ekonomi ve siyasetin demokratikleştirilip sosyal hakların genişletilmesi ve etkili bir şekilde uygulanması, üçüncüsü ise vatandaşların kamu politikalarının tasarlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi süreçlerine aktif katılımının sağlanmasıydı. Üç büyük partinin ittifakı, reformların hızlı bir şekilde yasallaşmasına ve hayata geçirilmesine imkan verdi.⁵⁵

⁵³ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk., 2020, s. 95

⁵⁴ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk., 2020, s. 95

⁵⁵ <https://consulmex.sre.gob.mx/calexico/index.php/component/content/article/4-articulos/58-pacto-por-mexico> (Erişim: 11.01.2021)

Ekonomik, siyasi ve sosyal alanda hayata geçirilen reformlara karşı Nieto, güvenlik sorunu ve uyuşturucu ile mücadele konusunda kalıcı bir ilerleme sağlayamadı. Seçim kampanyası sırasında şiddet olaylarını %50 oranında azaltma ve uyuşturucu ile mücadele sözü veren Nieto, sorunlu bölgelerdeki şiddeti azaltmasına rağmen, kolluk gücünün yetersiz kaldığı yerlerde silahlı milis grupların ortaya çıkmasına engel olamadı. Uyuşturucu örgütleri silah bırakmayı reddetti. Sonuç olarak şiddet olayları ve güvenlik zafiyeti artarak devam etti. 2014 yılında , Guerrero eyaletinde bulunan Ayotzinapa Öğretmen Okulunun 43 öğrencisinin Iguala'da kaçırılması ve öldürülmesi, Nieto döneminin en önemli şiddet olaylarından bir tanesi oldu. Iguala'da yerel bir uyuşturucu örgütüne teslim edilen öğrencilerin katledilmesi ve arama sonrası birçok toplu mezarın ortaya çıkarılması, ülke genelinde yerel yönetimin ve hükümetin protesto edilmesine neden oldu. Peña Nieto, kapsamlı bir soruşturma sözü verdi, ancak gerçeğin ortaya çıkmasının yine bizzat hükümet tarafından engellendiği anlaşıldı.⁵⁶

Nieto dönemindeki diğer bir olay, eşi Angelica Rivera ve maliye bakanı Luis Videgaray'ın, Mexico City'den Querétaro eyaleti arasında hızlı tren demiryolu inşa edecek olan şirketten milyonlarca dolarlık bir ev almasıydı. Bu olay, Peña'nın hayata geçirdiği yolsuzlukla mücadele girişiminin inandırıcı olmadığını gösteren bir örnek oldu. 2015 yılında tutuklanan Meksika'nın en büyük uyuşturucu kaçakçısı El Chapo lakaplı Joaquín Archivaldo Guzmán Loera'nın maksimum güvenli bir hapisaneden ikinci kez tünel kazarak kaçması, Peña hükümetini zor durumda bırakan diğer bir olaydı. Son olarak 2016 yılında Trump ile yapılan görüşme sırasında, Trump'ın Meksikalıları aşağılayıcı sözleri ve sınıra duvar örülmesinin Meksika tarafından karşılanacağı iddiaları, Peña'ya ve hükümetine olan güveni iyice sarstı.⁵⁷

2016 yılında Trump'ın başkan olmasıyla birlikte Meksika-ABD arasındaki ilişkiler gerildi. ABD Başkanı Trump'un NAFTA'dan çıkma tehdidi sonrası gümrük vergilerini arttırması ve sınıra duvar örülmesi meselesi Meksika ekonomisini olumsuz etkiledi. 2017 yılının başında aşırı değer kaybeden peso ve petrol fiyatları üzerindeki devlet kontrolünün kaldırılması sonrası artan benzin fiyatları binlerce Meksikalının sokaklara dökülmesine neden oldu. 2018 yılında NAFTA'nın yenilenecek ABD-Kanada- Meksika Antlaşmasına (USMCA) dönüşmesi, bir nebze ekonomiyi rahatlatırsa da yetersiz büyüme, başarısız güvenlik politikaları, borçları arttıran

⁵⁶ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk., 2020, s. 97-98

⁵⁷ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk., 2020, s. 98

yolsuzluk ve dost kapitalizmi Peña'yı ve Kurumsal Devrimci Partiyi (PRI) gözden düşürmüştü.⁵⁸

Peña Nieto yönetimi sırasında ortaya çıkan kargaşa ve skandal ortamı, muhalefetin 2018 başkanlık seçimleri için etkili bir kampanya yürütmesine zemin hazırlamıştı. 2018 yılına kadar iktidara gelmiş partilerdeki zayıflık ve Meksikalılardaki değişim arzusu, Andrés Manuel López Obrador (AMLO)'un liderliği ve kararlılığı ile birleşerek, 2018 yılında başkanlık koltuğuna oturmasını sağlamıştı. 1980'lerde Kurumsal Devrimci Partiden ayrılan Obrador 1986 yılında kurulan solcu Demokratik Devrim Partisinin (PRD) kurucu üyelerinden birisiydi. Neo-liberal ekonomi karşıtı olan Obrador, Meksika Pakti ile ilgili yaşadığı anlaşmazlık sonrası partisinden ayrılarak 2011 yılında #YoSoy132 taraftarlarıyla başlattığı Ulusal Yenileme Hareketini (MORENA) resmi bir siyasi partiye dönüştürdü. İşçi Partisi (*Partido del Trabajo, PT*), Sosyal Karşılaşma Partisi (*Partido Encuentro Social, PES*) ve MORENA'nın oluşturduğu 'Birlikte Tarih Yazacağız' (*Juntos Haremos Historia*) koalisyonun ortak adayı olan Obrador, oyların %53'ünü alarak seçimi kazanmıştı. Obrador ve koalisyonu aynı zamanda Senato ve Temsilciler Meclisinde de çoğunluğu elde etti. 128 sandalyeli Senato'da 55 sandalye, 500 sandalyeli Temsilciler Meclisinde ise 189 sandalye koalisyona ait oldu.⁵⁹

López Obrador, göreve başlar başlamaz Meksika siyasetinde ve toplumunda köklü değişikler yapacak politikalar uygulamaya koydu. Başkanlık konutunu ve ofisini halka açık kültür merkezine dönüştürdü. Başkanlık uçağını satarak, elit ayrıcalıkları ortadan kaldırdı. Popüler istişareler (*consulta popular*) ve günlük basın brifingleriyle hükümeti halka yakınladırdı. Ayotzinapa Öğretmen Okulunun kayıp 43 öğrencisi hakkındaki gerçeği ortaya çıkarmak için hakikat komisyonu kurdu. "Cumhuriyetçi Tasarruf" (*austeridad republicana*) adını verdiği girişimle, kamu harcamalarını, kendi maaşı dahil olmak üzere, Yüksek Mahkeme hakimleri ve hükümet yetkililerinin maaşlarını kesmek için harekete geçti. Düşük düzey bürokratların ve yaşlıların emeklilik maaşlarını, yoksullar için mesleki eğitimleri ve devletin verdiği bursları arttırdı. Ev hizmetlerinde çalışan işçilerin çalışma haklarını genişleterek, asgari ücretlere zam yaptı. *Huachicoleros* adı verilen ve PEMEX'e ait istasyonlardan ve boru hatlarından benzin ve mazot kaçağcılığı yapan kesimlere savaş açtı. Yolsuzlukla mücadelede Federal Elektrik Komisyonu'na (*Comisión Federal de Electricidad, CFE*) ve Meksika Sosyal Güvenlik Kurumu'na

⁵⁸ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk., 2020, s. 99

⁵⁹ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk., 2020, s. 100

(*Instituto Mexicano del Seguro Social, IMSS*) soruşturma başlattı. Bu politikalar ve yolsuzluğa karşı koyma girişimlerinin bir sonucu olarak çok yüksek düzeyde halk desteği elde etti. Ancak herkes bu durumdan memnun olmadı. Özellikle iş dünyası şu anda Obrador'un ekonomiye müdahalesinin, Meksika'nın 1980'lerden günümüze istikrarlı bir şekilde inşa ettiği kapitalist sistemi ortadan kaldırıp, makroekonomik büyüme beklentilerine zarar vereceğinden endişe etmektedir. Bir diğer endişe kaynağı ise Obrador'un her iki mecliste çoğunluğu elde etmesi ve başkanın gücü üzerinde kurumsal denetimin zayıflayacağıdır.⁶⁰ Günümüze geldiğimizde Meksikalıların üçte ikisi bazı olumsuz durumlara rağmen Obrador'u desteklemektedir. Ülkedeki yaygın şiddet devam etmekte, Orta Amerika'dan Meksika ve ABD'ye yönelen yoğun göç sürmekte, asker ve federal polisten oluşturulan Ulusal Muhafızlar (*Guardia Nacional*) göçün önlenmesi için sınırlarda devriye görevi icra etmektedir. Trump'ın sınır kapısını kapatma ve yoğun göçü durdurmadığı takdirde Meksika ile ticareti durdurma tehdidine rağmen ABD ile ticaret devam etmektedir.⁶¹

---

⁶⁰ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk., 2020, s. 102-103

⁶¹ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk., 2020, s. 103-104

Hükümet Sistemi

5 Şubat 1917 yılında kabul edilen Meksika Birleşik Devletleri Siyasi Anayasasına (*Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos*) göre Meksika Birleşik Devletlerinin örgütlenme biçimi demokratik, federal yapılı, temsili sisteme dayanan, laik bir cumhuriyettir.⁶² 31 eyalet ve bir federal bölge olan başkent eyaleti Meksiko (*Estado Libre y Soberano de México*) olmak üzere toplam 32 eyaletten oluşmaktadır. Hükümet Sistemi, yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin birbirinden kesin ve sert bir şekilde ayrıldığı Başkanlık Sistemidir. 9 bölüm ve 136 maddeden oluşan 1917 Anayasası, 2020 yılına kadar 741 kez değişikliğe uğramış ve bu değişikliklerin 243 tanesi kanun hükmünde kararnameler ile gerçekleştirilmiştir.⁶³

A) Yürütme

Meksika'da yürütme yetkisi tek kanatlıdır ve tek turlu, basit çoğunlukla doğrudan halk tarafından seçilen Başkan'a aittir. Görev süresi bir dönemle sınırlı olmak üzere 6 yıldır. Başkan seçilebilmek için, seçim sırasında 35 yaşında olmak, doğuştan Meksikalı olmak veya Meksikalı bir ebeveynin evladı olarak 20 yıl boyunca ülkede ikamet etmiş olmak gerekir. Ayrıca seçim gününden önceki 1 yıl boyunca ülkede ikamet etmiş olmak, herhangi bir dini statüye sahip veya dini inancın temsilcisi olmamak, ordu mensubu ise seçim gününden önceki altı ay boyunca aktif görevde bulunmamak şartlarının yanı sıra Dışişleri Bakanı, Dışişleri Müsteşarı,

⁶² Meksika Anayasası, Madde.3, Madde.27, Madde.40

⁶³ Zósimo Camacho, 741 reformas a 136 artículos: una Constitución rebasada <https://www.contralinea.com.mx/archivo-revista/2020/02/03/741-reformas-a-136-articulos-una-constitucion-rebasada/> (Erişim: 09.01.2021)

Cumhuriyet Başsavcısı veya yürütme gücünü elinde bulunduran federe eyaletin veya bölgenin valisi olarak görev yapıyorsa, seçim gününden altı ay önce istifa etmek gerekmektedir.⁶⁴

Başkanın Görev ve Yetkileri

Başkan, hem devletin hem de hükümetin başkanı ve ordunun başkomutanıdır. Başkan yardımcılığı makamı bulunmamaktadır. Kabine üyelerini belirleme ve görevden alma yetkisi Başkan'a aittir. Kabin üyeleri 18 Bakan, 1 Federal Hükümet Hukuk Ofisi Başkanı ve 1 Baş yargıç olmak üzere 20 kişiden oluşmaktadır. Kabin üyelerinin yasamaya karşı herhangi bir sorumlulukları yoktur. Yürütmenin faaliyetlerinde tüm sorumluluk Başkan'a aittir. Parlamenter sistemdeki gibi kabinenin kolektif sorumluluğu bulunmamaktadır.⁶⁵

Başkan, kongrenin çıkardığı yasaları yayınlamak ve uygulamak; kanun teklifinde bulunmak, bütçe ile ilgili sınırlı kanun teklifinde bulunmak, kabine üyelerini ve federal memurları atamak ve görevden almak, Cumhuriyet Başsavcısını, İçişleri Bakanını, eyalet valilerini, hazine ve maliye memurlarını, Yüksek Mahkeme üyelerini atamak ve görevden alınmaları için Temsilciler Meclisine başvurmak, diplomatları ve ordu komutanlarını atamak, af ilan etmek, Kongre'nin onayıyla savaş ilan etmek ve Senato'nun onayıyla uluslararası antlaşmaları onaylamak gibi görev ve yetkilere sahiptir.⁶⁶ Yine devlet başkanı, ülkenin işgale uğraması, artan şiddet olayları veya halkın huzurunu bozan ciddi tehlike ve çatışmaların ortaya çıkması durumunda kongrenin veya daimi komisyonun onayını aldıktan sonra ülke genelinde veya belirli bir bölgede sınırlı bir süre için anayasal hak ve özgürlükleri kısıtlayabilir, askıya alabilir veya olağanüstü hal ilan edebilir.⁶⁷

B)Yasama

Meksika Başkanlık sisteminde yasama yetkisi, iki kanatlı, federal milletvekillerinden oluşan Kongre'ye (*Congreso de la Unión*) aittir. Kongrenin alt kanadını, milletvekillerinden oluşan Temsilciler Meclisi (*Cámara de Diputados*), üst kanadını ise Meksiko eyaleti ve diğer eyaletlerin senatörlerinden oluşan Senato (*Senado de la República*) oluşturmaktadır. Kongre, 1 Kasım-31 Aralık ve 15 Nisan-15 Temmuz arasında olmak üzere

⁶⁴ Meksika Anayasası; Madde.80, Madde.81, Madde.82, Madde.83

⁶⁵ Meksika Anayasası; Madde.89

⁶⁶ Meksika Anayasası; Madde.89

⁶⁷ Meksika Anayasası; Madde.29

yılda iki dönem toplanır. Kongre'nin tatilde olduğu veya toplanmadığı zamanlarda, 19 milletvekili ve 18 Senatörden oluşan Daimi Komisyon (*Comisi3n Permanente*) yasama g3revini yerine getirir. Olağan3st3 durumlarında Başkan, Kongre'ye toplanma 3ağırısı yapabilir.⁶⁸

Temsilciler Meclisi

500 3yeli Temsilciler Meclisinde, milletvekilleri her 3 yilda bir Meksika vatandaşları tarafından doğrudan se3ilir. 3yelerin 300 tanesi basit 3oğunluk ile se3ilirken kalan 200 tanesi nispi temsil ile se3ilmektedir. Milletvekilleri iki dönem 3st 3ste milletvekili se3ilemez. Tekrar se3ilebilmek i3in bir dönem ara vermeleri gerekmektedir. Milletvekili olabilmek i3in doğuştan Meksika vatandaşı olmak, se3im g3n3 21 yaşını doldurmuş olmak, se3imlerin yapılacağı eyalet veya b3lgede en az altı ay ikamet etmiş olmak gerekmektedir. Ayrıca se3imlerden en az doksan g3n 3ncesinde orduda aktif hizmette bulunmamak, se3imin yapılacağı eyalet, b3lge veya il3ede polis veya kırsal jandarmayı komuta etmemek ve herhangi bir dini inancın temsilcisi olmamak şartlarını sağlamak gereklidir. Meclisteki bir parti en fazla 300 sandalyenin sahibi olabilir. Ge3erli oyların en az y3zde 333ne ulaşan bir siyasi parti, milletvekili 3ıkarma hakkına sahip olmaktadır. Meclis, 3ye tam sayısının salt 3oğunluğu ile oturum ger3ekleştirir. 30 g3n boyunca Meclis oturumlarına katılmayan bir milletvekili istifa etmiş sayılır ve yerini yedek milletvekilleri alır. Yedek milletvekilleri de 30 g3nden fazla oturuma katılmazsa onlar da istifa etmiş sayılır ve milletvekillerinin se3ildiği b3lgede se3imler yenilenir.⁶⁹

Senato

Senato, 32 eyaletten 3'er senat3r olmak 3zere toplam 128 3yeden oluşmaktadır. İlk 64 senat3r nisbi temsil ile belirlenirken, bunlara ilaveten 33nc3 bir senat3r en 3ok oyun alan azınlık partisine ayrılmaktadır. İlk 96 senat3r bu şekilde belirlenirken geriye kalan 32 senat3r3n se3imi ise partilerin se3imlerde almış oldukları oy oranına g3re belirlenmektedir. G3rev s3releri 6 yıldır. Senat3rler arka arkaya en fazla iki dönem se3ilebilirler. Senato 3yesi olabilmek i3in 25 yaşını doldurmuş olmak ve milletvekili se3ilme şartlarına sahip olmak gerekir. Senato oturumu 3ye tam sayısının salt 3oğunluğu ile ger3ekleştirilir. 30 g3n boyunca Senato oturumlarına katılmayan bir senat3r istifa etmiş sayılır ve yerlerini yedek senat3rler alır. Yedek senat3rler de 30 g3nden fazla oturuma katılmazsa

⁶⁸ Meksika Anayasası; Madde.50, Madde.65, Madde.66

⁶⁹ Meksika Anayasası; Madde.52, Madde.53, Madde.54

onlar da istifa etmiş sayılır ve seçildiği bölgedeki seçimler yenilenir.⁷⁰

Kongrenin Görev ve Yetkileri

Temsilciler Meclisi ve Senato'dan oluşan Birlik Kongresinin, vergi koymak, federal veya anayasal çerçevede kanun çıkarmak, bütçeyi onaylamak, ordu kurmak ve savaş ilanına karar vermek, yeni eyaletleri federal devlete kabul etmek, uluslararası antlaşmaları onaylamak eyalet sınırlarını düzenlemek görevleri vardır. Ayrıca hükümetin borçlanmasına onay vermek, silahlı kuvvetlere asker yetiştirmek, para basılmasına izin vermek, federal mahkemelerin görev alanına giren konularda af çıkarmak, geçici cumhurbaşkanı belirlemek ve cumhurbaşkanının istifasını kabul etmek de Kongre'nin görevleri arasındadır.⁷¹

Anayasa'ya göre her iki meclisin ortak görev ve yetkilerinin olmasının yanı sıra Temsilciler Meclisinin ve Senato'nun kendine özgü görev ve yetkileri vardır. Bu yetkilere göre Temsilciler Meclisi; Başkanlık seçimleri ile ilgili Federal Seçim Mahkemesi kararını ülke genelinde ilan etmek, Sayıştay'ı denetlemek, Maliye Bakanlığının ve Hazine'nin üst düzey atamalarını onaylamak, federal bütçeyi incelemek ve onaylamak, görevini kötüye kullanan Başkan veya kamu görevlileri hakkında 'büyük jüri' sıfatıyla soruşturma açılmasına karar vermek yetkilerine sahiptir.⁷²

Senato ise; Başkan tarafından imzalanan uluslararası antlaşmaları onaylamak, yurtdışına asker gönderilmesine ve yabancı birliklerin ülke içinde kalması konusunda başkana yetki vermek, koalisyon hükümetinin belirlediği bakan ve üst düzey atamaları onaylamak, belirli şartlar altında geçici vali atamak, Başkan'ın belirlediği üç aday içerisinde Yüksek Adalet Mahkemesi yargıçlarını seçmek, Federal Bölge Hükümeti üyelerini atamak veya görevden almak, eyaletler arasındaki sınır antlaşmalarını onaylamak, görevini kötüye kullanan Başkan veya kamu görevlileri hakkında 'büyük jüri' sıfatıyla soruşturma açılmasına karar vermek yetkilerine sahiptir.⁷³

Kanunların Yapılması ve Kabul Edilmesi

Meksika Anayasasına göre kanun veya kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi, Başkan'a, Kongre üyelerine, eyaletlerin yasama meclislerine

⁷⁰ Meksika Anayasası; Madde.56, Madde.57, Madde.58, Madde.59

⁷¹ Meksika Anayasası; Madde.73

⁷² Meksika Anayasası; Madde.74

⁷³ Meksika Anayasası; Madde.76

ve kanunda belirtilen şartlar altında seçmenlerin % 0.13'üne aittir. Kongrenin herhangi bir kanadı tarafından teklif edilen bir kanun veya kanun hükmünde kararname, Kongre alt komisyonlarında bir aydan fazla bir süre tartışıldıktan sonra, kongreye sunulur. Her iki meclis tarafından onaylandıktan sonra tasarı Başkan'a gönderilir. Başkan'ın tasarımı veto etme ve Kongre'ye kısmen veya tamamen geri gönderme yetkisi vardır. Ancak Temsilciler Meclisinin veya Kongre'nin aynı yasa tasarısını üçte iki çoğunlukla yeniden kabul etmesi veya Başkanın önüne gelen tasarımı Kongreye veya Daimi Komisyona 30 gün içinde göndermemesi halinde kanun veya kanun hükmünde kararname onaylanmış sayılır ve 10 gün içerisinde Başkan tarafından Resmi Gazete' de yayınlanır. Kongrenin herhangi bir kanadı tarafından reddedilen bir kanun veya kararname teklifi aynı yıl içerisindeki Kongre oturumlarında tekrardan teklif edilemez. Seçmenlerin yasa teklif edebilme süreci ise % 0.13'ünün dilekçe ile Kongre'ye veya yerel meclislere başvurmasıyla başlamaktadır.⁷⁴

C)Seçim Sistemi

Meksikalı seçmenlerin genel, eşit, serbest ve gizli oy hakkı vardır. Ülkede karma seçim sistemi uygulanmaktadır. Devlet Başkanı, 6 yılda bir genel oy ile nisbi (basit) çoğunluk ile halk tarafından tek turlu olarak doğrudan seçilmektedir. Geçerli oyların yarısından bir fazlasını alan aday devlet başkanı olmaktadır. 500 üyeli Temsilciler Meclisinde ise 300 milletvekili tek adaylı, tek turlu seçim sistemine göre nisbi çoğunluk ile belirlenirken, kalan 200 milletvekili listeli, tek turlu, 5 seçim bölgesinde 40'ar üyenin nisbi temsil sistemine göre seçilmesiyle belirlenmektedir. Her parti ister nisbi çoğunlukla ister nisbi temsille seçilsin, Temsilciler Meclisinde en fazla 300 sandalye sayısına sahip olabilir. Alınan oy ve sandalye sayısı arasındaki dengenin gözetilmesi adına, Temsilciler Meclisinde bir partinin koltuk sayısı genel seçimlerde aldığı oy oranının % 8'ini aşamaz. Bir parti, milletvekili çıkarabilmesi için geçerli oyların %3'üne sahip olmalıdır. 6 yıl görev yapan senatörlerin seçimi de karma sistem şeklinde gerçekleşmektedir. 32 eyaletin ilk 3 senatörünün seçiminde, ilk iki üye nisbi çoğunluk sistemiyle tek turda doğrudan halk tarafından belirlenirken, üçüncü üye ikinci en yüksek oyu alan azınlık partisine ayrılmaktadır. Kalan 32 senatörün seçimi ise listeli, tek turlu, nisbi temsil sistemine göre belirlenmektedir.⁷⁵

⁷⁴ Meksika Anayasası; Madde.72

⁷⁵ Meksika Anayasası; Madde.52, Madde.53, Madde.54

D) Parti Sistemi ve Siyasal Partiler

Günümüzde Meksika'da çok partili ve çoğulcu bir parti sistemi vardır. Ancak ülkede 71 yıl boyunca iktidarda kalan Kurumsal Devrimci Parti Döneminde (1929-2000) tek partinin Baskın (Hakim) Parti sistemi görülmüştür. 1988 seçimlerinden sonra yapılan reformlar ve nisbi temsil sisteminin getirilmesi ile birlikte Kurumsal Devrimci Partinin hegemonyası azalmış, sistem çoğulcu bir yapıya kavuşmuştur.⁷⁶

Meksika siyasi tarihinde başta merkez sağ Kurumsal Devrimci Parti (PRI) olmak üzere katolik, muhafazakar Ulusal Hareket Partisi (PAN), merkez sol Demokratik Devrim Partisi (PRD) ve 2018 yılında yapılan başkanlık seçimlerini kazanan ve Kongre'de çoğunluğu elde eden yine sol kökenli Ulusal Yenilenme Hareketi (MORENA) etkilidir. Nisbi temsil sistemi ve seçim rekabetinin bir sonucu olarak küçük partilerin de mecliste sandalye elde etmeye başlamasıyla birlikte partiler arasında koalisyon ortaklığı artmış bu durum küçük partilerin hükümette daha fazla temsil edilme ve hükümetle daha fazla pazarlık yapma imkanı vermiştir.⁷⁷

Meksika'da koalisyon ortağı olarak son yıllarda birçok parti öne çıkmıştır. Bunlardan bir tanesi 1994 yılından beri seçimlerde %3 ve %7 oranlarında elde ettiği oy oranlarıyla Meksika Ekolojik Yeşil Partisi (*Partido Verde Ecologista Mexicano, PVEM*) olmuştur. Parti, 2015 Kongre seçimlerinde ve 2018 yılı başkanlık seçimlerinde Kurumsal Devrimci Parti (PRI) ile ittifak yapmıştır. 1990 yılında kurulan İşçi Partisi (*Partido de Trabajo, PT*) ve şimdiki ismi Yurttaş Hareketi (*Movimiento Ciudadano*) olan Demokrasi için Yakınsama (*Convergencia por la Democracia*) partisi de 2000-2012 yılları arasında Başkanlık seçimlerinde Demokrat Devrim Partisi (PRD) ile ittifak kuran bir diğer önemli partidir. Yine küçük partilerden bir tanesi olan Sosyal Karşılaşma Partisi (*Partido Encuentro Social, PES*), Obrador'un başkanlığı kazandığı 2018 seçimlerinde İşçi Partisiyle (PT) birlikte 'Birlikte Tarih Yazacağız' (*Juntos Haremos Historia*) koalisyonuna katılmıştır.⁷⁸

E) Yargı

Meksika'da Yargı sistemi Yüksek Adalet Mahkemesi (*Suprema Corte de Justicia de la Nación*), Federal Seçim Mahkemesi (*Tribunal Electoral del*

⁷⁶ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk., 2020, s. 139-140

⁷⁷ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk., 2020, s. 139-140

⁷⁸ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk., 2020, s. 143

Poder Judicial Federal), Federal Temyiz Mahkemesi (*Tribunales Colegiados de Circuito*), Ceza Temyiz Mahkemeleri (*Tribunales Unitarios de Circuito*) Federal Yargı Konseyi (*Consejo de la Judicatura Federal*) ve Federal Bölge Mahkemeleri'nden (*Juzgados de Distrito*) oluşmaktadır. Anayasa Mahkemesi olarak da görev yapan Yüksek Adalet Mahkemesi ülkenin en yüksek yargı otoritesidir. 11 üyeden oluşan Mahkeme, Başkan'ın belirlediği adayların Senato tarafından üçte iki oy çoğunluğu ile kabul edilmesi sonrası göreve başlar ve 15 yıl görev yapar.⁷⁹

Anayasa'ya göre Yüksek Mahkemenin görev ve yetkileri, yasaların ve Uluslararası Antlaşmaların Anayasa'ya uygunluğunu denetleme, Anayasal uyumsuzlukları çözme, siyasal organlar ve devletin çeşitli kademeleri arasındaki anlaşmazlıkları çözme, federal yönetim, eyaletler ve belediyelerin birbirleri arasındaki anlaşmazlıkları çözme şeklinde belirtilmiştir. Yüksek Mahkeme'de dava açma hakkı, Kongre üyelerinin ve eyalet yasama organlarının %33 çoğunluğuna, siyasi parti liderlerine ve Federal Başsavcıya verilmiştir.⁸⁰

Belirli konular dışında Yüksek Mahkemenin duruşmaları halka açık yapılır, kendi televizyon kanalında ve web sayfasında yayınlanır. 1994 reformlarına kadar ömür boyu geçerli olan mahkeme üyeliğinin, Yargı Gücü Reformları (*La Reform del Poder Judicial*) sonrası 15 yıl ile sınırlandırılması ve Senato'nun onayına tabi tutulması yine aynı reformla Yüksek Mahkemeye, Uluslararası Antlaşmaları ve federal yasaları Anayasaya uygunluk yönünden inceleme yetkisi verilmesi, Yüksek Mahkeme'nin daha tarafsız ve bağımsız çalışmasını sağlamıştır.⁸¹

F) Eyalet Hükümetleri ve Yerel Yönetimler

Meksika, otuz bir eyaletten ve başkent eyaleti Meksiko City'den oluşmaktadır. Her eyaletin kendi anayasası vardır. Yürütme yetkisi valiye, yargı yetkisi eyalet mahkemelerine ve yasama yetkisi eyalet meclisine aittir. Valiler 6 yıl görev yapmak üzere basit çoğunlukla, doğrudan halk tarafından seçilmektedir. Valilerin tekrar seçilebilmesi için bir dönem ara vermesi gerekmektedir. Vali, federal yasaları yayınlamak ve uygulamak zorundadır. Eyalet milletvekillerinin görev süresi 3 yıldır. Eyaletler, kendi aralarında sınırlarını belirleme yetkisine sahiptir; ancak bu tür anlaşmaları Federal Kongre'nin onaylaması gerekmektedir. Eyaletler **başka bir devletle** veya yabancı güçle herhangi bir ittifak, anlaşma veya

⁷⁹ Meksika Anayasası; Madde.94, Madde.96

⁸⁰ Meksika Anayasası; Madde.105

⁸¹ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk., 2020, s. 121

koalisyon yapamaz. Ayrıca eyaletlerin para basması yasaktır.⁸²

Meksika'da 2450 tane belediye bulunmaktadır. Her belediye 3 yıllığına bir belediye başkanı ve belediye meclisi (*ayuntamiento*) belirler. Belediye başkanı (*presidente municipal*) ve belediye meclisi üyeleri doğrudan halk tarafından seçilmektedir. Meclis üyeleri ve belediye başkanının yeniden seçilebilmesi için bir dönem ara vermesi zorunludur. Belediyelere kendi malvarlıklarını kendileri yönetebilme ve bütçe oluşturma yetkisi verilmiştir.⁸³

Meksika, 1821'deki bağımsızlığından sonra federal bir hükümet sistemine sahip olsa da yetki açısından eyalet ve yerel yönetimler çok zayıf kalmıştır. Meksika, federal bir sistemden ziyade yerel düzeydeki siyasi temsilcilerin, ulusal düzeydeki yetkililer tarafından atandığı ve yönetildiği üniter bir hükümet sistemine benzemiştir. Valilerin ve belediye başkanlarının performansları, istikrarı sürdürme ve seçim zamanı geldiğinde iktidardaki parti için destek sağlama yetenekleriyle ölçülmüştür.⁸⁴

---

⁸² Meksika Anayasası; Madde.115, Madde.116, Madde.117, Madde.120

⁸³ Meksika Anayasası; Madde.115

⁸⁴ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk., 2020, s. 123

Sivil Toplum Kuruluşları

Meksika'nın sivil toplum tarihinin büyük bir kesimine Kurumsal Devrimci Parti (PRI) ve onun yaklaşık 70 yıl süren korporatist sistemi hakim olmuştur. Meksikalı gruplar, dernekler ve bağımsız kuruluşlar partiye ve devlet yönetimine dahil edilerek bireylerin ve çıkar gruplarının hükümeti etkileme gücü kontrol altına alınmış, bağımsız, özerk kuruluşların ortaya çıkması ve gelişmesi engellenmiştir.⁸⁵

1910 Meksika Devrimi sonrası ülke çapında sivil toplum hareketinin ilk örneklerinden bir tanesi Katolik Kilisesi tarafından kurulan ve kar amacı gütmeyen Meksika Sosyal Sekreterliğı (Secretariado Social Mexicano, SSM) olmuştur. Dönemin organize sivil toplumunun gelişimi için önemli bir aktör konumunda olan Sekreterlik, ülkenin pek çok bölgesinde Katolik rahiplerin işbirliğı ile bankaları, kooperatifleri ve işçi sendikalarını örgütlemiş, Meksika'daki kar amacı gütmeyen kuruluşların en büyük kurucusu olmuştur.⁸⁶

1930 ile 1950 yılları arasında ülkenin ve devletin açık bir şekilde şirketleşmesine rağmen demokratikleşme adına ilk hareketler demiryolu işçileri ve Ulusal Politeknik Enstitüsü (IPN) öğrencileri arasında ortaya çıkmıştır. Herhangi bir dini veya partizan karakteri olmayan ve hükümetin kontrolünden kaçan bu hareketler, örgütlenme özgürlüğü, demokrasi

---

⁸⁵ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk., 2020, s. 176

⁸⁶ Valenzuela, Rubén Aguilar. "Las organizaciones de la sociedad civil en México: su evolución y principales retos.", 2006, s.120

ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi için ortaya çıkmıştır.⁸⁷

1960'lı yıllar da öğrencilerin ve profesyonellerin yoğun seferberliklerine sahne olmuştur. 1964-1965 yılları arasında yaklaşık 10 ay süren Doktor Eylemleri (*Movimiento Médico*) sivilleşme yönünde atılan adımların öncüleri arasında yer almıştır.⁸⁸ 1968 yılında ekonomik ve sosyal koşulların iyileştirilmesini isteyen öğrencilerin başlatmış olduğu Öğrenci Hareketleri ve sonrasında yaşanan şiddet ülke demokrasisinin kaderinde önemli değişikliklere yol açmıştır. Demokratik açılım, üniversite özyönetimi, öğrencilerin ve halkın ortak ihtiyaçlarda birleşmesi, demokratik akımların ve birliklerin doğuşu, köylülerin toprak ve kredi mücadelesine destek gibi toplumsal değişiklikler ile Meksika sivil hayatı yeni bir döneme girmiştir. Öğrenciler, şehirliler ve entelektüellerin öncülüğünde hükümetten bağımsız, özerk yeni sivil toplum kuruluşları, siyasi partiler ve çeşitli yardım kuruluşları ortaya çıkmıştır.⁸⁹

1980'li ve 1990'lı yıllarda yaşanan ekonomik krizler ve Kurumsal Devrimci Parti'nin meşruiyetini kaybetmeye başlamasından sonra sivil toplum kuruluşlarının sayısında artış yaşanmıştır.⁹⁰ Özellikle 1985 Meksika Depreminde hükümetin yetersizliği ve 1988 yılındaki tartışmalı başkanlık seçimleri sivil toplum kuruluşlarının gelişiminde en etkili iki olay olmuş, örgütler popüler halk hareketlerinden ayrılarak daha profesyonel kuruluşlar haline dönüşmüştür. 1991 yılı Kongre seçimlerinde San Luis Potosí'de Dr. Salvador Nava Martínez liderliğinde kurulan Demokrasi için Vatandaş Hareketi (*Movimiento Ciudadano por la Democracia*), benzer şekilde 1994 yılında kurulan Sivil İttifak (*Alianza Cívica*) hareketi, insan haklarını, ülkede adil, güvenilir seçimleri ve demokrasi kültürünü teşvik etmek için sivil örgütleri, siyasi tarafları ve vatandaşları bir araya getirmiştir. Aynı sene içerisinde ortaya çıkan Zapatismo hareketi de çatışmaya barışçıl çözüm bulmak isteyen ulusal ve uluslararası örgütleri birbirine yakınlaştırmıştır.⁹¹

2000'li yıllara gelindiğinde ise ekonomi iyileşmesine rağmen sivil toplumun etkisinin sınırlı kalması devlet ile sivil toplum arasındaki korporatist ilişkinin devam ettiğini göstermiştir. Siyasete en rahat erişime sahip olanların, petrol ve eğitim sektöründe çalışan ve devletle yarı-

⁸⁷ Valenzuela, Rubén Aguilar., 2006, a.g.e., s. 119

⁸⁸ Este País Tendencias y Opiniones. Número 346, febrero de 2020, s. 23

⁸⁹ Valenzuela, Rubén Aguilar., 2006, s. 126

⁹⁰ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk., 2020, s. 177

⁹¹ Este País Tendencias y Opiniones. Número 346, febrero de 2020, s. 24

korporatist bağlantılarını sürdüren gruplar olduğu ortaya çıkmıştır.⁹² Bugün Meksikalıların yüzde seksen beşi hiçbir sivil toplum kuruluşuna ye olmadıklarını bildirmekte ve benzer bir yüzde topluluk sorunlarını çözmek için başkalarıyla resmi veya gayri resmi olarak ęalıřmadıklarını söylemektedir.⁹³

---

⁹² Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk., 2020, s. 177

⁹³ O'Neil, P. H., Fields, K. J., & Share, D. (2018). Cases in Comparative Politics, s. 592

Sendikalar

Meksika Devrimi'nden sonra Kurumsal Devrimci Parti(PRI), Meksikalı işçilerin sendikalaşmasını aktif olarak destekledi. Partiye entegre edilen sendikalar, devletten büyük sübvansiyonlar aldı ve ayrıcalıklı muameleden yararlandı. Bu da onları siyasi olarak esnek ve parti tarafından kontrol edilebilir hale getirdi. Meksika'daki işçi hareketi oldukça merkezileşmiş, iktidar partisinin ana destekçilerinden birisi haline gelmişti. Ülkedeki baskın işçi örgütü, Kurumsal Devrimci Parti (PRI) tarafından oluşturulan Meksikalı İşçiler Konfederasyonu(Confederación de Trabajadores de México, CTM) olmuştu.⁹⁴

1980'lerin ortalarından itibaren uygulanmaya başlanan neo-liberal ekonomi politikaları, ithalata uygulanan gümrük vergilerinin düşürülmesini, devlet sübvansiyonlarının azaltılmasını ve devlete ait işletmelerin özelleştirilmesini gerektirdi. Ayrıca 1980'lerde yaşanan ekonomik kriz, hükümetin ve ona bağlı sendikaların gücünü azalttı, işçilerin ücretleri donduruldu ve işten çıkarmalar yaşandı. Sendikaların gücünü azaltan bir diğer gelişme Meksikalı İşçiler Konfederasyonunun (CTM) Başkan Salinas'ın neo-liberal ekonomi politikalarını desteklemeyi reddetmesi oldu. Piyasadaki işgücünün ve istihdamın azalmasıyla birlikte sendikalar üyelerini ve mobilizasyon kabiliyetlerini kaybetmeye başladı. 1990'ların sonlarına doğru ekonomik iyileşmeler olsa bile sendikalı işçilerin çoğu sosyal güvenlik ve diğer haklardan yoksundu. Sendika üyeliği cazibesini yitirmişti.⁹⁵

⁹⁴ O'Neil, a.g.e, s. 595

⁹⁵ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk., 2020, s. 178-179

1997 yılında Kurumsal Devrimci Parti'den(PRI) bağımsız sendikalar, Meksikalı İşçiler Konfederasyonuna (CTM) rakip Ulusal İşçi Sendikasını (*Unión Nacional de Trabajadores, UNT*) kurdu. 2000 yılından itibaren iktidara gelen başkanlar sendikaların gücünü daha da azaltan reformlar yürürlüğe koydu. Bu reformların son örneği Meksika'nın en büyük öğretmen sendikası olan Ulusal Eğitim İşçileri Sendikasının (*Sindicato Nacional de Trabajadores de la Educación, SNTE*) öğretmenlerin işe alınması ve değerlendirilmesi sürecindeki kontrolünü ortadan kaldıran eğitim reformu oldu.⁹⁶

Sendikaların, Meksika devletiyle geçmişten gelen derin korporatist bağları ve işçi örgütlerinin hükümetler üzerindeki etkisi günümüzde de devam etmektedir. Güçlü işçi sendikalarının yapısı eşitlik, şeffaflık, demokratik normları uygulamak ve teşvik etmekten ziyade hiyerarşi, disiplin ve sadakate dayanmaktadır.⁹⁷

---

⁹⁶ O'Neil, a.g.e, s. 596

⁹⁷ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk., 2020, s. 180

Toplumsal Hareketler

Meksika'da toplumsal hareketler, siyasi sistemden ve devletten duydukları rahatsızlıkları dile getirmek ve siyasi partilerin yaşadığı meşruiyet krizi karşısında siyasi katılımın bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Neo-liberal ekonomi politikalarının adaletsizliklerini, Kurumsal Devrimci Partinin (PRI) otoriter yapısını protesto eden hareketler haklarını savunmak, daha iyi yaşam koşulları, ve siyasette daha geniş katılım alanları elde etmek için mücadele vermiştir.⁹⁸

Meksika'nın yakın tarihinin son 50 yılında, siyasi ve sosyal değişime katkıda bulunan önemli sayıda toplumsal mücadele ve hareket ortaya çıkmıştır. Bu hareketler içerisinde 1968 Öğrenci Olayları Meksika'daki toplumsal grupların örgütlenmesinde ve toplu eylem icra etmesinde önemli bir itici güç olmuştur. 1994 yılında Zapatista Hareketi, 1999 yılında Meksika Ulusal Özerk Üniversitesindeki (UNAM) Grev Konseyi ve son olarak 2012 yılında ortaya çıkan # Yosoy132 Hareketi gibi, stratejileri ve talepleri birbirinden farklı ancak ihtiyaçları aynı olan hareketler, 1968 Öğrenci Olaylarının yaratmış olduğu demokratik zemin üzerinde hareket alanı bulmuştur.⁹⁹

Meksika'nın 20.yy'daki en büyük toplumsal hareketi olan 1968 Öğrenci Olayları devletin otoriter yapısının ve siyasal sisteminin sorgulandığı ve demokratikleşmesinin istendiği ilk hareketlerden birisi olmuştur.¹⁰⁰

⁹⁸ Aguilar García, Javier. Los movimientos sociales en la vida política mexicana. México: Universidad Nacional Autónoma de México, Instituto de Investigaciones Sociales.,2019, s.109

⁹⁹ Aguilar García, Javier., a.g.e., s. 113-114

¹⁰⁰ Aguilar García, Javier., a.g.e., s. 114

Gelir adaletsizliğini, eşitsizliği, ataerkil devlet yapısını, otoriter Kurumsal Devrimci Partiyi ve onun üniversite bütçesinde yaptığı kesintileri protesto eden öğrenciler temsili sistemin değişmesini, siyasi ve sivil özgürlüklerin genişletilmesini talep etmiştir. Protestolara Meksika Ulusal Özerk Üniversitesi (UNAM), Ulusal Politeknik Enstitüsü (IPN) ve yerliler dahil olmak üzere halkın her kesiminden insanlar katılmıştır.¹⁰¹ 1968 Hareketinden sonra ortaya çıkan birçok köy ve kent hareketi, sendikalar ve oy hakkını savunan gruplar da hükümetin demokratikleşmesi adına protestolar düzenlemiştir. 1977 yılında hükümetin seçim reformu yapmak zorunda kalmasında bu toplumsal hareketlerin büyük rolü olmuştur.¹⁰²

1994 yılında mevcut siyasal sisteme, otoriterliğe ve tek partili hegemonik düzene karşı çıkan Zapatista Hareketi de ülkede yeni bir toplumsal hareket başlatmıştır. Çoğunluğunu Meksika'nın güney eyaleti Chiapas'taki yerli halkın oluşturduğu hareket, sivil örgütlerin aksine silahlı direniş gücü olarak ortaya çıkmış ve Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu (Ejército Zapatista de Liberación Nacional, EZLN) ismini almıştır. Meksika'daki bir çok toplumsal hareket gibi Zapatista Hareketi de Meksika devletinin başta güvenlik ve sağlık olmak üzere vatandaşların hayatta kalmasını ve gelişmesini sağlayacak temel hizmetleri sağlamadaki başarısızlığı nedeniyle ortaya çıkmıştır. Hükümetin yerli topluluklara iş, toprak, barınma, gıda, eğitim, bağımsızlık, özgürlük, demokrasi, adalet ve barış sağlamasını, yüzyıllardır süren ihmal, ayrımcılık ve kötü muamelenin ortadan kaldırılmasını talep eden iki bin Meksika yerlisi bu harekete katılmıştır. Yaklaşık 10 yıl boyunca devam eden barış görüşmeleri sonrası EZLN, yerli halkların haklarını tanıyan ancak örfi hukuk, özyönetim hakkı, toplu arazi hakkı ve doğal kaynakların kontrolü gibi hedeflerin gerisinde kalan bir anayasa değişikliğini hükümete kabul ettirmiştir.¹⁰³

Meksika tarihindeki bir diğer kitlesel hareket 1999 yılında Meksika Özerk Üniversitesi (UNAM) yönetiminin üniversitenin harç ücretlerine zam yapılacağını ve mezuniyet koşullarının zorlaştırılacağını duyurmasıyla başlamıştır. Anayasadaki ücretsiz eğitim hakkını savunan, bir grup öğrenci ve hareketi örgütleyen Genel Grev Konseyi (CGH) bu durumu protesto etmiş ve üniversiteyi işgal etmiştir. Konsey, demokratikleşme sürecinde üniversitelerin bu sürecin dışında kalamayacağını ve üniversite ile ilgili alınacak kararlarda öğrencilerle ortak hareket edilmesini talep

¹⁰¹ Aguilar García, Javier., a.g.e., s. 115-116

¹⁰² Aguilar García, Javier., a.g.e. s. 118

¹⁰³ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk., 2020, s. 192-193

etmiştir.¹⁰⁴ Hareket sonrası anayasal eğitim hakkının önemi ve otoriter zihniyetten kurtulamayan üniversitelerin daha fazla demokratikleşmesi ve özgürleşmesi gündeme gelmiştir.¹⁰⁵

2012 yılı başkanlık seçimleri sonrası ortaya çıkan #YoSoy132 öğrenci hareketi de Meksika'nın demokratikleşme ve özgürleşme sürecinin bir parçası olmuştur. Hakim partinin kitle iletişim araçları üzerindeki gücünü gösteren olaylar Mayıs 2012'de Mexico City'deki Iberoamerican Üniversitesini ziyaret eden başkan Enrique Peña Nieto ile öğrenciler arasındaki bir tartışmadan çıkmıştır. 2006 yılında San Salvador Atenco'daki sivil gösterilerde dönemin Meksika City valisi Peña'nın, eyalet polisine verdiği güç kullanma emri ile ilgili sorulan bir soruya: "Meksika devletinin bu tür durumlarda kamu gücünü kullanma hakkına sahip olduğu" cevabını vermesi öğrenciler tarafından protesto edilen, Nieto kampüsten ayrılmak zorunda kalmıştır. Bir profesörün eylemlerin öğrenciler tarafından değil dışarıdan müdahale ile gerçekleştiği açıklamasının hakim partinin resmi kanalı haline dönüşen Televisa'da yayınlanması üzerine öğrenciler harekete geçmiş oldukça etkili bir sosyal medya kampanyası ile ülke çapında kitlesel protestoların öncülüğünü yapmıştır.¹⁰⁶ Seçim zamanı ortaya çıkan #YoSoy132, Meksika halkının ve gençliğinin büyük bir kısmının demokrasi taleplerini gösteren bir hareket olmuştur. Sağlam bir demokrasinin inşa edilmesi adına, başta medya kuruluşları olmak üzere eğitim ve sağlık alanında reformların yapılması, seçimlerin adil ve demokratik bir şekilde gerçekleştirilmesi için seslerini yükseltmiştir.¹⁰⁷

Sonuç olarak 1968 Öğrenci Hareketinden günümüze kadar Meksika'da toplumsal hareketler, 70 yıllık Kurumsal Devrimci Parti (PRI) iktidarının, partilerin, Kongrenin ve adaleti sağlayacak kuruluşların yokluğu ve yaşadığı meşruiyet krizinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Adil seçimler, eğitim hakkı, yerli halkların tanınması, alternatif medya, üniversitelerin özerkleşmesi gibi taleplerle meydanları dolduran kitleler mevcut siyasal sistemi demokratikleşmeye zorlamıştır.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Aguilar García, Javier., a.g.e., s. 125

¹⁰⁵ Aguilar García, Javier., a.g.e., s. 127-128

¹⁰⁶ Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk., 2020, s. 194

¹⁰⁷ Aguilar García, Javier., a.g.e., s. 129

¹⁰⁸ Aguilar García, Javier., a.g.e., s. 132

Sonuç

Uzun yıllar boyunca tek parti sistemiyle yönetilen Meksika halkı, adalet, güvenlik ve mülkiyet haklarından yoksun bir şekilde yaşamıştır.

Anayasada kuvvetler ayrılığı ilkesi benimsenmiş olsa da Meksika'da geniş yetkilerle donatılmış Başkanların, Senato'da ve Temsilciler Meclisi'nde çoğunluğu elinde tutması ve Federal Mahkemelerin ve Üst Mahkemelerinin üyelerini ataması, devlette denge ve kontrol mekanizmasının oluşmasını engellemiş, tek parti sisteminin kontrolsüz bir güç haline gelmesine neden olmuştur.

Kurumsal Devrimci Parti, (PRI) korporatist bir yönetim anlayışıyla devlet kurumlarının yanı sıra sivil toplumu, sendikaları ve medyayı partinin bir parçası haline getirerek, siyasal sistemi kendisine bağımlı ve kontrol edilebilir bir yapıya dönüştürmüştür. Bu anlayışa tepki olarak zaman zaman ayaklanma ve protestolar yapılsa da, hegemonik iktidar parti halkın siyasi taleplerini dile getirebilecek bir ortamın oluşmasına izin vermemiştir.

1960'lı yıllar halkın siyasi ve ekonomik hak taleplerinin sesli olarak dillendirilmeye başladığı yıllar olmuştur. Özellikle muhalif sendikaların öncülüğünde başlayan tek parti sistemine karşı tepki hareketleri, 1968'de Öğrenci Olayları ile birlikte zirve noktasına ulaşmış ve bu olaylar demokrasi sürecinin başlamasında kırılma noktası olmuştur.

1970'li yıllardan itibaren neo-liberal politikaların etkisiyle rekabetçi bir pazara geçiş yapan Meksika, sivil toplum ve toplumsal hareketlerin baskısıyla da istemeden de olsa siyasi reform yapmak zorunda kalmıştır.

1977 yılındaki seçim reformlarının sonucu olarak ülke daha rekabetçi çok partili bir sisteme kavuşmuştur. Medyanın bağımsızlaşması ve muhalif seslere yer vermesi, muhalefet partilerinin devlet yardımı almaya başlaması ve seçim kurumlarının oluşturulmasıyla birlikte Meksika'nın demokrasiye geçiş süreci hızlanmıştır.

1988 yılında Kurumsal Devrimci Parti'nin Temsilciler Meclisindeki çoğunluğunu, 1997 yılındaki seçimlerde ise Senato'daki çoğunluğunu kaybetmesi partinin ve Başkan'ın Kongre üzerindeki gücünü kaybetmesine neden olmuştur. Benzer şekilde 1994 ve 1996 yıllarında yapılan Anayasa değişiklikleriyle hakim partinin yargı üzerindeki tekeli kırılmıştır. 2000 yılındaki başkanlık seçimlerini kaybeden ve eyalet seçimlerinde de benzer tabloyla karşılaşan Kurumsal Devrimci Parti, 2000 yılının sonuna geldiğinde, birçok eyaletin ve yerel yönetimin kendisine olan bağlılığını yitirmiş, ülke genelindeki hakimiyetinin sonuna gelmiştir.

2000'li yılların başından itibaren tek parti egemenliğinin sonra ermesi ülkede daha çoğulcu bir sistemin gelişmesini sağlamıştır. Bugün Meksika'da özgür ve adil seçimlerin yapıldığı, siyasi partilerin ve insanların fikirlerini isyanlarla değil barış içinde diyalog yoluyla rahatça dile getirebildikleri, toplumun her geçen gün daha örgütlü olduğu ve ifade özgürlüğünün genişlediği bir siyasal sistemin varlığından bahsetmek mümkündür. Ancak son yıllarda yapılan anketler¹⁰⁹ göstermektedir ki, halkın demokrasiye olan inancı hala düşük seviyededir. Genç bir demokrasi kültürüne sahip Meksika'nın siyasi ve ekonomik kurumlarının özerkleşmesi için önünde uzun bir yol vardır.

---

¹⁰⁹ Informe Latinobarómetro, 2018, s. 16-17, https://www.latinobarometro.org/latdocs/INFORME_2018_LATINOBAROMETRO.pdf

Kaynakça

Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk. Contemporary Mexican Politics. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2009. İnternet Kaynağı.

Edmonds-Poli, Emily, and David A. Shirk. Contemporary Mexican Politics. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2020. İnternet Kaynağı.(e-kitap)

Meksika Anayasası, https://www.gob.mx/cms/uploads/attachment/file/562405/CPEUM_08-05-2020.pdf

Yarar, Ayőe, "Meksika Birleőik Devletleri", DŰnya Siyasetinde Latin Amerika 2 (Orta Amerika ve Karayipler), Edt. İsmail Ermađan, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2018, ss. 49-72

Kline, Harvey F, Christine J. Wade, and Howard J. Wiarda. Latin American Politics and Development. , 2018. İnternet Kaynağı.

Roskin, Michael G., Çađdaő Devlet Sistemleri, ev. Bahattin Seçilmiőođlu, Adres Yayınları, Ankara, 2014

Skidmore, Thomas E, and Peter H. Smith. Modern Latin America. New York: Oxford University Press, 2005. İnternet Kaynağı

Zósimo Camacho, 741 reformas a 136 artıculos: una Constitución rebasada <https://www.contralinea.com.mx/archivo-revista/2020/02/03/741-reformas-a-136-articulos-una-constitucion-rebasada/> (Erişim Tarihi: 09.01.2021)

Ortega Ortiz, Reynaldo Yunuen, & Somuano Ventura, Ma. Fernanda. (2015). The presidential term of Felipe Calderón Hinojosa. *International Forum* , 55 (1), 5-15

Valenzuela, Rubén Aguilar. "Las organizaciones de la sociedad civil en México: su evolución y principales retos." Universidad Iberoamericana Sitio, <http://www.bib.uia.mx/tesis/pdf/014753/014753.pdf> (2006).

Este País Tendencias y Opiniones. Número 346, febrero de 2020, p.22-30, https://estepais.com/wp-content/uploads/2020/03/EP_346.pdf

O'Neil, Patrick H, Karl J. Fields, and Donald Share. *Cases in Comparative Politics.*, 2018. İnternet Kaynağı

Aguilar, García J. *Los Movimientos Sociales En La Vida Política Mexicana.* México: Universidad Nacional Autónoma de México, Instituto de Investigaciones Sociales, 2019. İnternet Kaynağı

Informe Latinobarómetro, 2018, https://www.latinobarometro.org/latdocs/INFORME_2018_LATINOBAROMETRO.pdf